

NINO TALAXADZE

**MƏN
VƏ
CƏMİYYƏT
III sinif**

Müəllim kitabı

Gürcüstan Təhsil, Elm, Mədəniyyət və İdman Nazirliyi
tərəfindən 2018-ci ildə qrif verilmişdir

„CEED“ nəşriyyatı
Tbilisi, 2019

NİNO TALAXADZE

MƏN VƏ CƏMİYYƏT

III SİNİF, MÜƏLLİM KİTABI

Əziz müəllimlər, CEED nəşriyyatının internet səhifəsinə baş çəkin: <http://www.ceed.ge>
Burada qüvvədə olan dərsliklərin köçürmək və nümayiş funksiyası ilə elektron resursları ilə tanış olacaqsınız.

* **

Yeniliklərlə və yeni materiallarla tanış olmaq, eləcə də əks əlaqə almaq üçün facebook səhifəsinə: “CEED nəşriyyatına” baş çəkə bilərsiniz. Şagirdin dərslikləri və dəftərlərinin komplektinin tam nümayiş variantları burada verilən linklərdə yerləşdirilmişdir.

Yenilik: Valideynə yardımçı vəsait – “Mən və cəmiyyət” fənninə əsasən, bu birinci haldır ki, Gürcüstan təhsil məkanında valideyn üçün konkret fənnə əsasən vəsait işlənilib hazırlanmışdır...

Əziz müəllimlər, nəşriyyat tərəfindən təklif edilən bu vəsaiti valideynlərə tövsiyə edin.

© “CEED nəşriyyatı”, 2019

© Nino Talaxadze, 2019

Bütün hüquqlar qorunur

ISBN 978-9941-8-0290-4

“CEED nəşriyyatı” MMC, Tbilisi, Noneşvili k. #5/9, Tel.: 790265152

İnternet-səhifə: www.ceed.ge; El-poçt: info@ceed.ge, ceedgeorgia@yahoo.com

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	4
Fənnin tədris məqsədlərinin, məsələlərinin, standartın nəticələrinin və dərslərin məzmununun qarşılıqlı əks əlaqə xəritəsi (matrisa)	8
Müəllimlər üçün metodiki tövsiyələr	16
İnteraktiv tədris metodları	17
Qiymətləndirmə.....	24
Müəllimin bələdçisi	31
Dərslərin nümunəvi ssenariləri	59

Ön söz

Fənnin dərslər planında yeri

Təqvimlə dərslər qrafiki 3-cü sinifdə 36 həftə üçün nəzərdə tutulmuşdur. Dərslər planına uyğun olaraq, “Mən və cəmiyyət” fənni 3-cü və 4-cü sinifdə həftədə 2 saat tədris edilir.

Dərslər fənninin ümumi xarakterizəsi

“Mən və cəmiyyət” fənni ibtidai siniflərdə dərslər fənləri arasında xüsusi yer tutur. Bu, “hər zaman səninlə olacaqdır”. Şagirdlər tərəfindən ətraf mühitin dərk edilməsi dərslər çərçivələri ilə əhatə olunmur, hər zaman məktəbdə və onun kənarında davam edir.

Fənnin əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, onu öyrənməklə şagirdlər insanın, təbiətin və cəmiyyətin barəsində praktiki-istiqlamətləndirici biliyi qazanırlar. Ətraf mühitdə səbəb-nəticə əlaqələrini dərk etməyi, o cümlədən şəhərlərinin/kəndinin/ictimaiyyətinin təbiəti və mədəniyyətini öyrənirlər.

Fənnin önəmli xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, onda fənlərarası əlaqələr gerçəkləşdirilmişdir. “Mən və cəmiyyət” fənni ədəbiyyat, riyaziyyat, təbiət, informatika, təsviri incəsənət, idman dərslərində qazanılmış bacarıqları möhkəmləndirir.

“Mən və cəmiyyət” fənninin metodikasının əsasını problemlə-tədqiqat yanaşması təşkil edir. O, uşaqlar tərəfindən yeni biliyin “aşkarlanması” və ətraf mühitin dərk edilməsi üzrə müxtəlif yolların mənimsənilməsinə təmin edir. Bununla tədrisin müxtəlif metodları və formalarından istifadə olunur.

Fənnin tədris məqsədləri

“Mən və cəmiyyət”-in III-IV siniflərdə məqsədi ondan ibarətdir ki, şagirdlərdə məsuliyyəti və özünə, ailəsinə, cəmiyyətə, təbii mühitə və mədəni irsə qarşı qayğıkeş münasibətini formalaşdırsın; eləcə də:

- özünü cəmiyyətin üzvü kimi dərk etməkdə yardım edir;
- sosiallaşma və özünüifadə bacarığının inkişafında dəstək verir;
- dərk etsin ki, bilavasitə öz mühitə qayğı göstərməklə vətən sevgisi başlayır;
- ailə üzvlərinin sağlamlığı və təhlükəsizliyinin qorunmasına qayğı göstərməyi öyrənir;
- müxtəlif növdə fəlakətlər halında, müvafiq hərəkət bacarığını inkişaf etdirir;
- yaşa uyğun olaraq, etika və əxlaq dəyərlərini formalaşdırır.

İstiqamətlərin təsviri:

1. **Fərdi inkişaf** – istiqamətin məqsədi şagirdə özünüqiyətləndirməni öyrətməkdir ki, bu da gələcəkdə öz imkanlarını müəyyən etməkdə yardım edəcəkdir; eləcə də məsuliyyət hissini inkişaf etdirəcəkdir. Fənnin bu istiqaməti şagirdə sağlam həyat qaydasını (şəxsi gigiyena və qayda-qanuna əməl etmə, sağlam qida, fiziki fəallıqlar); dəyərə, məsuliyyətə, əxlaq prinsiplərinə malik şəxsiyyət kimi formalaşmaqda və onun özünə nəzarət və özünü ifadə etmək kimi bacarıqlarını inkişaf etdirməkdə yardım edəcəkdir.
2. **Təşəbbüs və sahibkarlıq** – istiqamətin məqsədi şagirdin tənqidi və müasir təfəkkürünü inkişaf etdirməkdən; onun qərarlar qəbul etmək, məqsədlərə uyğun olaraq rəşional hərəkət etmək, problemi eyniləşdirmək və həll etmək, vaxtı və başqa resursları düzgün planlaşdırmaq, sərf etmək və qənaət etmək kimi bacarıqlarını inkişaf etdirməkdən ibarətdir.
3. **Sosial-mədəni inkişaf, vətəndaşlıq və təhlükəsizlik** – istiqamətin məqsədi şagirdin öz şəhərinə/kəndinə və öz bölgəsinə marağını oyatsın; doğma mühitdə öz yerini göstərsin; ətrafında davam edən sosial və mədəni proseslərdə iştirak imkanlarını göstərsin; mümkün fəvqəladə vəziyyətlərdən irəli gələn təhlükələrlə tanış etsin; fəvqəladə vəziyyətlərdə özünü xilasetmə və təhlükəsiz davranış bacarığını formalaşdırsın. Bununla yanaşı, şagird vaxt fenomenini dərk etməli; həyat hadisələrinin necə cərəyan etdiyini və yerli mühitlərində hansı növdə dəyişikliklər olduğunu görməlidir. Qeyd edilən istiqamət insani dəyərlərin (qeyri-zorakılıq yolları ilə hərəkət, dözümlülük (tolerantlıq), bərabərlik) formalaşdırılmasına və aktiv vətəndaşın tərbiyəsinə dəstək verir və o da ümumi qaydaların əhəmiyyətini dərk edir, öz ailəsinə, məktəbinə, təbii mühitə və tarixi irsə qayğı göstərir, ölkəsində mövcud qurumların əhəmiyyətini qavrayır.

III-IV siniflərin standartı

a) IV sinfin sonunda əldə ediləsi nəticələr

İndekslərin izahatı

İbtidai pillənin standartında yazılmış hər bir nəticənin əvvəlində indeks var və bu da fənni, tədris mərhələsini və standartın nəticə nömrəsini göstərir; məs., İct. elm.**İbt. (I).1**:

”İct.elm.” – ictimai elmləri göstərir;

”İbt.” – ibtidai pilləni göstərir;

”(I)” - göstərir ki, standart III-IV sinifləri əhatə edir;

”1” – standartın nəticəsinin nömrəsini göstərir.

”Mən və cəmiyyət” standartı (III-IV siniflər)	
Nəticələrin indeksi	1. İstiqamət: şəxsi inkişaf
	Standartın nəticələri Şagird:
İct.elm.ibt. (I).1.	Özünü ictimai qrupların – ailənin, yoldaşlığın, məktəbin, icmanın – üzvü kimi qəbul edir;
İct.elm.ibt. (I).2	Özünə və başqa insanlara qarşı qayğını- hörmətini bürüzə verə bilir;
İct.elm.ibt. (I).3	Yaşına uyğun əxlaq kateqoriyalarını dərk edir və cəmiyyətdə qəbul edilmiş etika normalarına uyğun hərəkət edir;
İct.elm.ibt. (I).4	Sağlam həyat qaydasına əməl edir (şəxsi gigiyena, sağlam qida, idman fəallıqları)
İct.elm.ibt. (I).5	Özünün mədəniyyətinə qarşı qayğıkeş yanaşmanı bürüzə verir.
	2. İstiqamət: Təşəbbüs və sahibkarlıq
	Şagird:
İct.elm.ibt. (I).6	Öz fəaliyyətini planlaşdırır və onun gözlənilən nəticələrini dərk edir; resursu planlaşdırır və ölçür;
İct.elm.ibt. (I).7	Müxtəlif peşə və fəaliyyətin əhəmiyyətini və zərurətini dərk edir;
İct.elm.ibt. (I).8	Yaşa uyğun istehlakçı və iqtisadi vərdiş-bacarıqları aşkar edir.
	3. İstiqamət: sosial-mədəni inkişaf, vətəndaşlıq və təhlükəsizlik
	Şagird:
İct.elm.ibt. (I).9	Hadisələrin zamanla əlaqələndirilməsi və terminlərin – keçmişin, indiki zamanın, gələcəyin – adekvat istifadəsi;
İct.elm.ibt. (I).10	Dəyərləri (məs., etik davranış normalarına əməl etmək, ədalətçilik, məsuliyyət, ölkənin mədəni müxtəlifliyini dərk etmək və qiymətləndirmək) real vəziyyətlərlə əlaqələndirmə;
İct.elm.ibt. (I).11	Rəvayətləri və əfsanələri, mədəni-tarixi abidələri, önəmli hadisələri, tarixi və müasir şəxsiyyətləri lokal mühitlə əlaqələndirir;
İct.elm.ibt. (I).12	Şagird yaşadığı mühitdə təqdim olunan müxtəlif sosial-mədəni qurumun funksiyalarını dərk edir (məs., məktəbin, universitetin, tibb müəssisəsinin, muzeyin, kinonun, klubun, polis);
İct.elm.ibt. (I).13	Uşaq hüquqları və öhdəliklərini dərk edir, eləcə də ailə və cəmiyyət qarşısında məsuliyyəti dərk edir;
İct.elm.ibt. (I).14	Davranış qaydalarını mənimsəyir, həmyaşıdları ilə onları razılaşdırır və əməl edir; fərqli mədəniyyətə, milliyyətə, imkanlara malik insanlara qarşı dözümlülük göstərir;
İct.elm.ibt. (I).15	Fövqəladə (təbii fəlakətlər zamanı) və gündəlik (məs., küçədə, nəqliyyatda, ekskursiyada) vəziyyətlərdə vətəndaş təhlükəsizliyi qaydalarına əməl etməklə hərəkət edir;

İct.elm.ibt. (I).16	Münaqişəli vəziyyətlərdə problemin həllinin dinc yollarını axtarır;
İct.elm.ibt. (I).17	Təbii mühit və tarixi irsə qarşı qayğısını büruzə verir.

Dərsliklə tədrisin effektivliyi

Dərslik sadə dillə yazılmış, lakonik, rəngarəng, maraqlı və ardıcıldır. Dərsin strukturu elə düşünülmüşdür ki, müəllimin uşaqların aləminə daxil olması və onları səsləməyi asan olacaq, bununla yanaşı müəllimi təməyərlı dərş keçməyə yönəldəcəkdir.

Dərs elə təşkil olunmuşdur ki, şagird bütün dərş boyunca tədris subyekti olaraq qalır. Şagirdlərdə səmimi müzakirəyə həvəsləndirmə əsas məsələlərlə əlaqədar “niyə?” və “necə” suallarına imkan yaradır. Bu suallara şagirdlərin özləri cavab axtarırlar və onlarda düşünülmüş, ağıllı yanaşma və şəxsi mövqe formalaşır.

“Niyə?” sualı şagirdə real həyatın istənilən sahəsində davam edən proseslərə varmaqda yardım edir.

”Necə” sualı şagirdə təməli biliyi qazanmaqda yardım edir. Məs.: yol hərəkəti qaydalarına riayət edilməsində insanın və cəmiyyətin rolu necə dəyərləndirilə bilər?

Fənnin tədris məqsədləri, məsələləri, standartın nəticələrinin və dərsliyin məzmununun qarşılıqlı əlaqə xəritəsi (matrisa)

	Tədris məzmunu	Tədris məqsədi və məsələləri	Dərs vaxtının həcmi (akad. saat)	Standartın nəticələri ilə müvafiqlik
1.	Giriş: Sən və cəmiyyət	Cəmiyyətin üzvü kimi özünü qəbul etmək bacarığının aşılması; sosiallaşma və özünüifadə etmə bacarığının aşılması;	<u>2</u>	(İct.elm.ibt.(I).1, 2, 3, 10, 13, 14); İct.elm.ibt.(I).1, 2, 3, 5, 14); (İct.elm.ibt.(I).10, 15); İct.elm.ibt.(I)2, 10, 13); İct.elm.ibt.(I) 13, 14); (İct.elm.ibt.(I). 1, 2, 13, 15); (İct.elm.ibt.(I). 1, 10, 14); (İct.elm.ibt.(I). 6, 17); (İct.elm.ibt.(I). 9, 11); (İct.elm.ibt.(I). 7); (İct.elm.ibt.(I).6, 7, 9); (İct.elm.ibt.(I). 2, 13, 14).
2	I mövzu: Mənim ailəm Ailə Mənim ulu babalarım Ailə ənənəsi Ailədə dəyişikliklər ”Sehrli sözlər”	Özünün və ailə üzvlərinin sağlamlığı və təhlükəsizliyinə və təhlükəsizliyinə qayğının göstərilməsinin aşılması	<u>30</u> 1 1 1 1 2	(İct.elm.ibt.(I). 1, 2, 3, 5, 10, 13); (İct.elm.ibt.(I).1, 2, 3, 10); (İct.elm.ibt.(I). 2, 3, 6, 7,8, 14); (İct.elm.ibt.(I).1, 2, 3, 10, 13) (İct.elm.ibt. (I)2,3,10);

Ailədə hüquqlarım Ailədə öhdəliklərim	Yaşa uyğun olaraq, etika və əxlaq dəyərlərinin aşılması; Cəmiyyətin üzvü kimi özünü qəbul etmək bacarığının aşılması;	2 2	(İct.elm.ibt.(I). 2, 3, 6, 7, 8, 14);
Layihə: Mənim ev sakinlərim Layihə: Yaşıl dərs	Təbiətə qarşı qayğıkeş münasibətin formalaşdırılması	1 1	(İct.elm.ibt.(I) 2, 6); (İct.elm.ibt.(I) 1. 5, 17);
Mənim təhlükəsizliyim Təhlükə evdə də tapılar	Özünün və ailə üzvlərinin təhlükəsizliyinin qorunmasına qayğının formalaşdırılması	1 2	(İct.elm.ibt.(I).15);
Sağlamlıq Gündəlik rejimə əməl et! Şəxsi gigiyena Gözlərim mənim sərvətimdir Sağlam dişlər Layihə: Konfetlər Sağlam qida bütün ailə üçün İdmanı sev!	Özünün və ailə üzvlərinin təhlükəsizliyinin qorunmasına qayğının formalaşdırılması	1 1 1 1 1 1 2 1	(İct.elm.ibt.(I) 1, 2, 4); (İct.elm.ibt.(I) 4); (İct.elm.ibt.(I).4);
Puldan necə istifadə edirik Büdcə "Həqiqi" həyat Evimizdə qənaət!	Resursların düzgün planlaşdırılması, xərclənməsi və qənaət edilməsi bacarıqlarının aşılması Məsuliyyət hissənin inkişafı Özünün və ailə üzvlərinin təhlükəsizliyinin qorunmasına qayğının formalaşdırılması	1 2 1 2	(İct.elm.ibt.(I). 6, 8, 17). (İct.elm.ibt.(I).6, 8.);

2.	Mövzu: Məktəb mühiti		20	İct.elm.ibt.(I).1, 2, 3, 10, 13, 14 ;
	Mənim məktəbim	Ətrafda adekvat və etik hərəkət bacarığının aşılması;	1	İct.elm.ibt.(I).1, 2, 3, 5,14 ;
	Məktəbdə davranış qaydaları		2	(İct.elm.ibt.(I).10, 5);
	Məktəbdə hüquqlarım və öhdəliklərim	sosiallaşma və özünüifadə etmə bacarığının aşılması;	2	İct.elm.ibt.(I)2, 10, 13);
	Mənim sinfim	aktiv vətəndaşın əhəmiyyətinin dərk edilməsi;	1	İct.elm.ibt.(I) 13, 14);
	Bu çətin söz – tolerantlıq		1	(İct.elm.ibt.(I). 1, 2, 13, 15);
	Xeyirxahlıq dərsi		1	(İct.elm.ibt.(I). 1, 10, 14);
	Biz – qızlar və oğlanlar		1	(İct.elm.ibt.(I). 6, 17);
	Münaqişəsiz yaşamağı öyrənirik		1	(İct.elm.ibt.(I). 9, 11);
			1	(İct.elm.ibt.(I). 7);
		1	(İct.elm.ibt.(I). 6, 7, 9);	
		1	(İct.elm.ibt.(I). 2, 13, 14).	
		1	(İct.elm.ibt.(I). 4);	
		2	(İct.elm.ibt.(I). 15);	
	Qərarın qəbul edilməsi və rəşional hərəkət bacarıqlarının aşılması	3	(İct.elm.ibt.(I). 4);	
		1	(İct.elm.ibt.(I	
		1		
		2		

3.	Mövzu: Yaşadığım mühit		13	İct.elm.ibt.(I) 13, 14); (İct.elm.ibt.(I).1, 5, 13); (İct.elm.ibt.(I).2, 3, 10, 14, 16);
	Mənim kiçik vətənim	Bilavasitə öz mühitinə qayğı bacarıqlarının aşılması;	1	
	Layihə: Bölgəmizin tarixi və mədəni mühiti		1	
	İcmamızda peşələr		1	
	Evimizin yanında şirniyyatçı		1	
	Layihə: Evimizin yanında şirniyyatçı		1	
	Yol nişanlarını tanıyıram		2	(İct.elm.ibt.(I). 15);
	Həyətdə əylənməyi sevirəm!	Müxtəlif növdə təhlükələr halında adekvat hərəkət bacarığının aşılması	1	
	Mənim və başqalarının təhlükəsizliyi		1	
	İcmamızda tolerantlıq		1	
	Mənim təbii "qonşularım"	Ətraf mühitə qayğı göstərmək arzusunun aşılması	2	(İct.elm.ibt.(I).5, 17); (İct.elm.ibt.(I).8, 12, 15);
	Layihə: doğma diyarın təbiətinin xüsusiyyətləri		1	(İct.elm.ibt.(I).7); (İct.elm.ibt.(I).8, 12, 15).

Şagird kitabının məntiqi, strukturu və məzmunu

Dərslük fundamental anlayışların mənimsənilməsi üçün verilən lazımi materialdan başqa, eləcə də müvafiq mövzuda əlavə maraqlı oxu materialından ibarətdir.

Dərsdə integrativ şəkildə aktiv tədris metodlarından istifadə ediləcək:

- qrupda təlim;
- oyunlar;
- layihə;
- modelləşdirilmiş çalışmalar;
- təqdimat;
- debatlar (müzakirələr);
- rollar üzrə oyunlar.

Müəllim tərəfindən istifadə ediləcəkdir:

- **mütəşəkkil təcrübə** - müəllim siniflə birlikdə vəziyyət üzrə məsələni izah edir və ya hər hansı bir problemi analiz edir;
- **məqsədyönlü təcrübə** - şagirdlər müstəqil işləyirlər, müəllim isə onlara nəzarət edir və qarşılıqlı əlaqə prosesində düzəlişlər edir;
- **müstəqil təcrübə** - şagirdlər müəllimlə birbaşa əlaqə xaricində müstəqil işləyirlər;
- **anlaşılmanın (qavranılmanın) yoxlanılması** – qarşılıqlı əlaqənin təmin edilməsi, materialın səhv anlanılması ilə yaranan səhvlərin düzəlişi;
- **şagirdlərin motivasiyalarının gücləndirilməsi** – onların dərslərin gedişində daha da fəallaşdırılması məqsədilə.

Dərsdə müəllimin əsas rolu b.a. “müşahidə ilə tədrisin” dəstəkləndirilməsindən ibarətdir. Bu da şagirdlərə təlimat və izahatların verilməsini nəzərdə tutur. Bununla belə müəllim modelləşdirilmiş çalışmalarını və diskussiyaları təşkil etməklə vəziyyət üzrə çalışma fonunda, yəni keçilmiş materiallardan məsələləri əks etdirməklə şagirdlərin diqqətini yeni konsepsiyaların izahına yönəldir.

Material kiçik ölçülərlə verilir. Konspeziyalar əyani vəsaitlər vasitəsilə təqdim edilir. Vəsaitlər müəlliflər tərəfindən hazırlanmış və müvafiq dərsdə şagirdin kitabında yerləşdirilmişdir.

Müəllim üçün təklif edilən **metodika** ardıcıl, özünü doğrultmuş və sınaqdan keçmişdir. Bu metodika müşahidə yolu ilə biliyin çatdırılmasına xidmət edir, yəni “düzəltməklə təlim” – fəallığı ilə (devizi ilə) -

- ✓ **mən eşidir və unuduram;**
- ✓ **mən görür və yadımda saxlayıram;**
- ✓ **mən düzəldirəm və öyrənirəm.**

Mövzudan kənara çıxmaq məqsədilə müəllimin kitabında dərslin keçirilməsinin ətraflı təlimatları verilir:

- dərslin gedişinin aktiv, dinamik və effektiv prosedurları;
- ssenari ilə modelləşdirilmiş çalışmanın keçirilməsi xüsusiyyəti;
- materialın çatdırılmasının və fəallıqların ardıcılığı;
- lazımi vaxt;
- resurslar.

Bununla belə **müəllimlərə hazır təlimatların yaradıcılıqla istifadəsi üçün müstəqillik və azadlıq verilir.**

Dərslin əvvəlində müzakirə olunması məsələnin əsas anlayışları və prinsipləri ilə əlaqədar problemlərə aid olan suallar verilir. Bunlar fikir və müzakirə doğuran suallardır. Onlar şagirdin təsəvvür və təcrübəsinə əsaslanır və məsələnin təhlilinə başlanma vasitəsi kimi istifadə edilir, yəni şagirdin cəmiyyətə olan marağının dərinləşdirilməsinə. Sualların məqsədidir:

- marağın göstərilməsi;
- biliyin ötürülməsi;
- vərdiş-bacarıqların inkişafı;
- biliyin möhkəmlənməsi;
- biliyin qiymətləndirilməsi;
- biliyin inteqrativliyi;
- praktiki istifadə aspektləri ilə tanışlıq;
- qrupda və fərdi olaraq tapşırıqların hazırlanması və təqdimatı.

Dərslin belə bir strukturu tədris prosesini maraqlı və həvəsli edir və uşaqlara özlərini ifadə etməkdə yardım edir, bunun üçün də onlar daim müəllimin tərifi qazanırlar. Belə bir formalaşmış struktur müəllimi rəngarəng və səhnələşdirilmiş dərslər keçməkdə məhdudlaşdırmır.

Mövzunun izahı vəziyyət üzrə və ya modelləşdirilmiş çalışmanın analizi ilə başlanır. Müəllimin yardımı ilə gətirilmiş faktlar sistemləşdirilir, ümumiləşdirilir, nəzəriyyə formalaşır və şəxsi həyat müşahidələri nəticəsi ilə bu nəzəriyyənin həqiqiliyi yoxlanılır.

Hər bir mövzu ilə münasibətdə real mövcud problemlər təhlil edilir. Şagirdlərə sadə tədqiqat keçirmək imkanı verilir. Mətnə real həyatdan misallar gətirilir. Fotolar, cədvəllər, sxemlər və diaqramlar şagirdə materialı qavramağa yardım etmək üçün seçilmişdir. Terminlər rəngarəng verilir. Əhəmiyyətli izahatlar isə çərçivədə yerləşdirilir.

Şagirdin məzmun üzərində işi asanlaşdırmaq deyərək, Şagirdin **kitabını Şagirdin dəftəri** müşayiət edir. Şagirdin dəftərində hər bir dərslər üzrə müvafiq praktiki çalışmalar, məsələlər, krosvordlar, testlər verilir.

Bu fəallıqlar məzmunla və yanaşmalarla əlaqədar nəticələrin əldə edilməsini yüngülləşdirəcəkdir. Çalışmaların məqsədi öyrənilən materialın dərk edilməsi-çatdırılması, təfəkkürün stimullaşdırılması.

ması, sxemlərin, cədvəllərin və diaqramların şərhinin vərdiş-bacarıqlarının inkişaf etdirilməsidir. Çalışmalar, biliyi yoxlayan suallar isə əsas məsələ ilə münasibətdə verilir ki, şagird izah edilən konsepsiyanı necə başa düşdüyünü dərhal yoxlaya bilsin.

Dərslük dəftərlə birlikdə artıq ölçü ilə praktiki işi nəzərdə tutur. Burada müəllim özü qərar alır ki, hansı çalışmanı yerinə yetirsin/və ya yerinə yetirməsin. Onların hamısını yerinə yetirmək yaxşı olardı, amma məcburi deyil. Fəallıqların çoxluğu isə seçim imkanını verir. Yaxşı olardı ki, işin çox hissəsi sinifdə yerinə yetirilsin.

Hər hansı bir səbəbdən geridə qalmaya görə, şagirdlərə evə böyük həcmli tapşırıqlar vermək olmaz.

Mətnləri əzbərləmək lazım deyil. Fənn vətəndaşın vərdiş-bacarıqlarının öyrənilməsi cəhddir, anlamağı, biliyin əməli istifadəsini tələb edir, əzbərləməni deyil.

Mətn hər bir şagird üçün aydın dildə, yaşına, maraqlarına və imkanlarına uyğun yazılmışdır. Ona əlavə edilən suallar diskussiyanın, müzakirənin təşəbbüsü və ya **inşanın hazırlanması üçün** nəzərdə tutulmuş və şagirddən öz fikrini söyləməyi, əsaslandırmağı, konsepsiyaların həyati vəziyyətlərlə və şəxsi təcrübə ilə əlaqələndirməyi tələb edir. Əlavə material (**bu, maraqlıdır!**) mövzu ilə əlaqədar maraqlı faktlara aiddir.

Fotolar, sxemlər, cədvəllər, diaqramlar və digər vizual vasitələr elə seçilmişdir ki, mühüm anlayışlar qeyd olunsun və ya müzakirə etməyə cəhdlər edilsin.

Şagirdin məzmun üzərində işinin yüngülləşməsi üçün:

- bütün əsas anlayışlar şagirdlər üçün aydın və tanış mühitlə analoji yolla izah edilir;
- şagird tapşırıqları növbəti tanış mühitdə yerinə yetirməli olur: informasiya axtarışı, inşanı düşünmək, təqdimat, qısa layihələri planlaşdırmaq və həyata keçirmək.

Müəllif bunun yenicə qazanılmış bacarıqların sınaqdan keçirilməsi və mürəkkəb anlayışların qavranılmasının ən optimal yolu olduğunu düşünür. Şagird çalışmaları yerinə yetirdikdə analoqlar yarada, ümumiləşdirə, informasiyanı sintezləşdirə bilir. O, gələcəkdə seçdiyi peşəsinə baxmayaraq, kurs ərzində qazanılan bilikdən və bacarıqlardan daha geniş meydana və daha kompleksiv və həyati məsələlərin həllində asanlıqla istifadə edə bilər.

Dərslük şagirdlərə informasiya axtarışının formalarından birini – **internet resurslarını** təklif edir. Şagirdlərin çoxu internetdən istifadə etməyi bacarır və əgər ki, bir neçə saat kompüter oyunları üçün nəzərdə tutulan vaxtın bir qismini bu internet-səhifələrlə tanışlığa sərf etsələr, həqiqətən də faydalı olar. Amma kompüterin nə olduğunu bilməyən bir çox uşaqlar var. Məhz bunun üçün də müəllimlərə məsləhət veririk ki, internet-səhifələrlə tanışlıq və əlavə informasiyanın axtarışı icbari olmasın. Lakin çalışqan şagirdlərin əməyi mütləq həvəsləndirilməlidir.

Şagirdin dərsliyi 3 fəsildən və 57 paraqrafdan ibarət "Mən və cəmiyyət" fənninin hər bir standartına uyğundur. Dərslük və dəftər 2 hissəyə bölünmüşdür.

Şagirdin dərsliyində və dəftərində də fəsillərin (istiqaqətlərin) başlıqları saxlanılmışdır. Dərslərin başlıqları nadir istisnalardan başqa standartla təklif edilən məzmunla (baxın: əlavə olunan mövzuların siyahısı) üst-üstə düşür. Dərslərin isə müstəqil, maraq oyadan başlıqları vardır.

Müəllimlər üçün metodiki tövsiyələr

Şagirdə yönəlmiş tədris prosesinin həyata keçirilməsi müəllimdən yüksək peşəkarlıq və tədrisin rəngarəng strategiyalarını bilməyi tələb edir. Müəllim hər bir dərs üçün hazırlaşmalıdır, bu isə ilk növbədə dərsin planlaşdırılmasını tələb edir.

Dərsin planlaşdırılması

Dərsin mərhələləri:

- I. Çağırış;
- II. Dərinliyə varma;
- III. Refleksiya.

Dərsin planlaşdırılması cədvəli

Məqsəd	Şagirdin dərs prosesində mənimsəməli olduğu biliyi və bacarıq-vərdişləri müəyyənləşdirir. Dərsin məqsədi konkret və yerinə yetirilən olmalıdır. Məqsəd asanlıqla yazılır. Məs., hadisəni analiz edir, problemləri həll edirlər və s.
Mövzu	Paraqraf, başlıq
Fəallıq	Müəllim tərəfindən planlaşdırılan, onun özünün və şagirdlərin əməlləri məqsədin əldə edilməsinə xidmət göstərir. Düşünün və yazın: <ol style="list-style-type: none">1. Qarşıya qoyulan məqsədə necə çatmaq olar?2. Məqsədinizə nail olmaq üçün siz və şagirdləriniz nə edəcəklər?
Təşkilati forma	Fərdi iş; cütlüklərdə, qrupda, bütün siniflə iş.
Vaxt	Hər bir fəallıq üçün təxmini vaxt müəyyənləşdirilməlidir. Hansı fəallığa nə qədər vaxt ayrılmalıdır?
Resurslar	Mənə məqsədimə nail olmaqda yardım edə biləcək nə lazımdır? (alətlər, əyani vəsaitlər, dərslik, jurnallar, məqalələr, iş vərəqləri, telefilmlər, internet, lövhə, təbaşir, markerlər, flomasterlər, kartoçkalar və s.).
Qiymətləndirmə	Hansı komponentlə qiymətləndirirəm? (bir şagirdin eyni zamanda bir neçə komponentlə və ya bir neçə şagirdin başqa-başqa komponentlərlə qiymətləndirilməsi nəzərdə tutulur)

Dərsin keçilməsindən sonra refleksiya zəruridir.

Şagirdlərin nəyi öyrəndiklərini bilmək üçün qiymətləndirmənin hansı üsulundan istifadə edirsiniz? Müəyyənləşdirilməlidir:

- Nəyi qiymətləndirirsiniz?** (yalnız məqsəddən irəli gələn bacarıqları və biliyi);
Necə qiymətləndirirsiniz? (rubrikalarla).

İnteraktiv tədris metodları

Cütlüklər və qruplar

Bu metod sosial, yəni əməkdaşlıqla tədris formasıdır. Kommunikativlik, tənqidi təfəkkür, başqalarını dinləmək və şəxsi mövqeni aydın ifadə etməyin ən yaxşı vasitəsi şagirdlərin birgə tapşırığı yerinə yetirmək məqsədilə qruplaşdırılmasıdır.

Cütlüklərdə və qruplarda iş əməkdaşlıq bacarığının inkişafına imkan verir. Bu cür çalışmaları yerinə yetirdikdə şagirdlər bir-birini dinləməyə, başqasının fikri ilə paylaşmağa, tənqidi təfəkkürə və qiymətləndirməyə, öz fikrini ifadə etməyə, əsaslandırmağa və s. öyrənirlər. Onlar funksiyaları bölməyə, vaxtdan rəasional istifadə etməyə adət edirlər.

Cütlərdə iş qaydalarını təklif edirik:

- müəllim sinfi cütlərə bölür;
- sinfə ümumi tapşırıq verir;
- şagirdlər işi cütlüklərdə yerinə yetirirlər;
- oyun vaxtı müəyyənləşdirilmişdir (işin çətinliyinə əsasən);
- müəllimin özü iştirakçıların funksiyalarını bölür.

Cütlüklərdə iş zamanı uşaqlardan diqqətin cəmləşdirilməsi tələb olunur. Onlar öz cütlük yoldaşına qarşı məsuliyyət hiss edirlər.

Cütlüklərdə inkişaf edən əməkdaşlıq vərdişi qrupda iş zamanı daha da möhkəmlənir.

Qrupda iş

Kiçik qruplarda iş çox məşhur olan bir metoddur. Bu metod şagirdlərə qrup işində və ümumi fikrin formalaşmasında fəal iştirak etmək, bir-birlərini dinləməyi öyrənmək, əməkdaşlıq etmək və qarşılıqlı razılıq əldə etmək imkanını verir. Kiçik qruplarda iş zamanı utancaq uşaqlara da fikirlərini bildirmək asan olur. Həlli təklidə mümkün olmayan problemin həlli üçün bu metodun istifadəsi çox məqsəduyğundur.

Şagirdlər kiçik qruplara bölünürlər. Qrupun hər bir üzvünün öz funksiyası olmalı, müəllim isə qrupların işinə nəzarət etməlidir. Qrupda şagirdlər növbəti funksiyaları yerinə yetirə bilirlər:

- fasilitator (diskussiyanı aparan şagird);
- qeydiyyatçı (söylənilən fikirləri yazılı şəkildə formalaşdıran şagird);
- məruzəçi;
- suallar üzərində işləyən şagird;
- korrektor (mətni düzgün formalaşdıran şagird);
- müşahidəçi.

Qrupda çətin işləyən şagirdlərə xüsusi diqqət verin. Yaxşı olardı ki, qrupda 5 üzvdən çox şagird olmasın. Qrupa koordinator seçə bilərsiniz.

Şagirdlərə köməklik göstərin, onlara istifadə edilən material haqqında göstərişlər verin. Müşahidəçilərdən xahiş edin ki, qrupun hər bir üzvünün işinə, davranışına, fəallığına, qazanılan biliyin və bacarığın istifadəsinə göz yetirsin.

Kiçik qruplarda iş zamanı şagirdlərin sayından irəli gələrək, növbəti çətinliklər baş qaldıra bilər: **İkinəfərli qrup**, ümumiyyətlə, informasiya mübadiləsinin yüksək səviyyəsi ilə seçilir. Burada narazılıq ehtimalı azdır, amma belə bir hal baş verdikdə qarşıdurma yaranır. Həç bir iştirakçının tərəfdaşı olmadığından ola bilsin ki, onlar razılığa gəlməsinlər.

Üçnəfərli qrup daha stabil strukturla seçilir, çünki kiçik və müvəqqəti koalisiya yaratmaq imkanı var. Amma iki güclünün üçüncünü sıxışdırmağı istisna olunmur.

Dördnəfərli qrup. Şagirdlərin sayı cüt olan qruplarda razılıq əldə etmək daha çətin, çünki səsler bərabər bölünə və qrup çıxılmaz vəziyyətə düşə bilər.

Beşnəfərli qrupda hər bir şagirdin fikir yoldaşını tapmaq imkanı var, amma iştirakçıların çoxlu sayı onların hər biri tərəfindən fikrin söylənilməsinə mane olur.

Şagirdlərin qruplara bölünməsi

Təcrübəli metodistlərin fikrincə, hər bir qrupda eyni sayda güclü, orta və zəif imkanlı şagirdlərin olması yaxşı olardı. Belə bir qruplarda yaradıcılıq təfəkkürünün stimullaşdırılması və fikirlərin intensiv paylaşılması baş verdiyindən, şagirdlər tərəfindən fikrin söylənilməsi zamanı problemin təhlili ətraflı və hərtərəfli olur. Müxtəlif qruplarda (müxtəlif cinsli, xasiyyətli və mədəniyyəti olan şagirdlərdən ibarət) daha konstruktiv münasibətlər olur.

Qrupların formalaşdırılması qaydası mövcuddur. Ən sadə vasitə şagirdlərə bir-iki (bir-üç və s.) saydırmaqdır. Bundan sonra eyni nömrəyə əsasən şagirdləri qruplarda birləşdirin (birincilər bir qrupda və s.).

Bəzi müəllimlər bütün proqram ərzində qrupun tərkibini dəyişməzlər. Stabil qrupun saxlanması şagirdlər tərəfindən qrupda iş vərdiş-bacarıqlarına sahib olmağa imkan verir. Qeyri-effektiv qrupda üzvlərin dəyişikliyi tez-tez qeyri-məhsuldar olur.

Bir qrupda oyunla şagirdlər yavaş-yavaş problemin həllini və əməkdaşlığı öyrənirlər. Qrup yaxşı işləmədiyi halda, onlara kiçik qruplarda işin münasibət və əməkdaşlıq vərdiş-bacarıqlarının inkişafına yönəldiyini izah etmək yaxşı olardı. Problemin həllində qrup işinə müəllim və ya digər təcrübəli şəxs cəlb oluna bilər.

Tipik problemlər

İş vaxtı qrup və ya müəllim növbəti problemlərlə qarşılaşa bilər:

- ola bilsin ki, qrupun hər bir üzvünə fikrini eyni şəkildə bildirmək imkanı verilməsin;
- şagird tərəfindən ilkin fikrin formalaşdırılması, fikrin düzgünlüyü haqqında və diskussiyayı, kompromis imkanını və vahid qərar qəbul etməyi çətinləşdirən alternativin olmaması;
- qrupda müxtəlif mövqe gərginliyə və münaqişəyə səbəb ola bilər.

Kiçik qruplarda iş üçün tövsiyələr:

- əmin olun ki, şagirdlərin tapşırığı yerinə yetirmək üçün müvafiq bilikləri var və onlar lazımı vərdiş-bacarıqlara sahibdirlər;
- çalışın ki, göstərişləriniz maksimal şəkildə aydın və konkret olsun;
- tapşırığı yerinə yetirmək üçün kifayət qədər vaxt verin. Bununla belə, vaxtından əvvəl tapşırığı yerinə yetirən qrup üçün nə isə düşünün;
- qruplarda şagirdlərin sayını tədricən 5-ə qədər artırın;
- əgər tapşırıq fərdi yox, birgə işi tələb etdiyi halda kiçik qruplarda iş metodundan istifadə edin;
- qrupun daxili idarə etməsinə və rolların düzgün bölünməsinə diqqət verin;
- hazır olun ki, kiçik qruplarda iş üçün səs-küy səciyyəvidir;
- qrupları formalaşdırdıqda onları rəngarəng etməyə çalışın;
- ara-sıra yaxınlaşın və hər bir qrupun işinə diqqət yetirin;
- çalışın qrupda şagirdlər elə yerləşdirilsinlər ki, hamı bir-birini görə bilsin.

Qrupun qiymətləndirmə meyarları:

- ✓ üzvlərin cəlb olunması;
- ✓ fikirlərlə paylaşmaq bacarığı;
- ✓ təlimata əsasən iş;
- ✓ vaxt limitinə riayət etmək;
- ✓ lider tərəfindən qrupun idarə olunması;
- ✓ məqsədyönlülük.

Qrup üzvlərinin qiymətləndirmə meyarları:

- ✓ Tapşırığın yerinə yetirilməsi üçün lazımi bacarıqlara sahib olmaq;
- ✓ qrupun xeyrinə söhbət və hərəkət etmək;
- ✓ əməkdaşlıq bacarığı;
- ✓ dinləmə və kompromislərə getmək bacarığı;
- ✓ tapşırığı vaxtında yerinə yetirmək;
- ✓ tapşırığı təlimata əsasən yerinə yetirmək.

Vəziyyət üzrə məsələ

Vəziyyət üzrə məsələ qrup işinin mürəkkəb formasıdır. Bu zaman qrup işinin qaydası və strukturu eyni qalır, yalnız qrupa vəziyyət üzrə məsələ şəklində verilən mövzu mürəkkəbləşir. Müəllim vəziyyət üzrə məsələni, ehtiyac olduğu halda, şəxsi nəzərinə əsasən, sinfin maraqlarından irəli gələrək seçir və ya fikirləşir. Dərslərdə tez-tez artıq hazır vəziyyətlərə rast gəlmək olar.

Hər qrup təklif edilən vəziyyəti analiz etməli, ümumi qərar qəbul etməli, çıxış yolu tapmalı və müvafiq nəticə çıxarmalıdır. Bunun üçün də qrup razılıq əsasında işləməli və konsensus əldə etməlidir.

Əgər qrupun üzvləri razılıq əldə etməkdə çətinlik çəkirlərsə, müəllim onlara püşkatma qaydası üsulunu təklif edə bilər:

4-5 nəfərlik qrupun hər bir üzvü bir səs hüququ ilə faydalanır. Ən çox səs yığan təklif qrupun qərarı hesab olunur. Ola bilsin ki, qərarın qəbul olunması səslərin əvvəlcədən təyin edilən sayı ilə qəbul edilsin (üçdə iki).

Müsabiqə qərar qəbul edildikdə hamının yekdil olduğu razılışma formasıdır. O, demokratik bir prosesdir.

Beyin həmləsi

Beyin həmləsində kiçik vaxt parçasında çoxlu sayda ideyalar toplamaq mümkündür. O, sərbəst keçilir və ya digər çalışmanın hissəsini təqdim edir. Bu metoddan istifadə etmək hər bir şagirddən fərdi fəallığı tələb edir və ümumi problemin birgə həllinə səbəb olur.

Müəllim əvvəlcədən mövzunu seçir və sual şəklində onu formalaşdırır. Sual aydın şəkildə formalaşdırılmalı və şagirdlər üçün aydın formada çatdırılmalıdır.

Bundan sonra şagirdlər öz fikirlərini söyləyir və problemin həlli yollarını təklif edirlər. İdeyaların generasiyası zamanı növbəti prinsiplərə riayət etmək lazımdır:

1. şagirdlər tərəfindən fikirlər söylənilən zaman mübahisə etmək, tənqid etmək və ya qiymətləndirmək olmaz.

2. Fikrin söylənilməsi könüllü və sərbəstdir. Şagirdlər müəllim istədikdə deyil, özlərinin arzuları olduqda fikirlərini bildirməlidirlər. İdeya həm orijinal, eləcə də başqasının ideyasının inkişafının nəticəsi ola bilər.
3. Bu mərhələdə ideyaların keyfiyyəti deyil, onların sayı vacibdir. Keyfiyyət barədə müzakirə generasiya mərhələsinin bitdiyindən sonra davam etdirilir (qiymətləndirmə mərhələsi).
4. Hər bir ideya lövhədə və ya böyük kağızda yazılmalıdır (o cümlədən ən qəbul edilməyəni də).
5. Qiymətləndirmədən əvvəlcə şagirdlərin fikirləşmək üçün vaxtları olmalıdır.
6. İdeyaların generasiyası müddəti dərsin gedişindən asılıdır. Amma müəllim əvvəlcədən onu müəyyənləşdirə bilər (20-dən 30 dəqiqəyə qədər tövsiyə olunur).

Bir-birimizi öyrədək

„Bir-birimizi öyrədək“ metodundan yeni mövzu və ya faktlar öyrəniləndə istifadə olunur, yaxud da artıq öyrənilmiş mövzunun əsas qaydaları ilə tanış olduqda. Bu metoddan istifadə etdikdə şagirdlərə tədris prosesində fəal iştirak etmək və sinif yoldaşları ilə biliklə paylaşmaq, dərsin və mövzunun əsas qaydalarını öyrənmək imkanı verilir:

1. öyrəniləsi faktlar və ya qaydalar verilən kartoçkalrı hazırlayın;
2. kartoçkalrı şagirdlər arasında paylayın;
3. bir neçə dəqiqə ərzində hər bir şagird kartoçkada verilən məlumatı oxumalıdır. Müəllim yoxlamalıdır ki, şagirdlər verilən informasiyanı anladılarını və ya yox?
4. şagirdlər sinif otağında sərbəst hərəkət edə bilməli və bir-birlərinin kartoçkalrındaki informasiyalarla tanış olmalıdırlar; oyunun hər bir iştirakçısına bir neçə sinif yoldaşları ilə eyni zamanda söhbət etmək qadağan edilir;
5. oyun bütün şagirdlərin informasiya ilə bölüşdüklərindən sonra bitir;
6. oyun bitdikdən sonra şagirdlərdən xahiş edin ki, oyun nəticəsində hansı biliyi aldıkları barədə danışsınlar. Müəllim cavabları lövhəyə yazma bilər.

Bitməmiş hekayət

Bitməmiş hekayət qrup işinin maraqlı formalarından biridir. O, şagirdin fantaziyası və yaradıcılıq təfəkkürünün inkişafı üçün çox faydalıdır. O, qrup işi üçün xarakterik olan bütün vərdiş-bacarıqların istifadəsini tələb edir.

Qruplar diqqətlə müəllim tərəfindən təklif olunan əhvalatı dinləyirlər. Əhvalatın bitirilməsi üçün onlara 5-15 dəqiqə vaxt verilir.

Bu, olduqca çətin bir prosesdir. Bu zaman qrup üzvləri müzakirə edir, düşünür, fikirlərini bildirir və əsaslandırır və bir-birinin fikirləri ilə paylaşır, razılaşıır və əhvalatın sonunu birlikdə düşünür-lər. Sonra yazılı şəkildə artıq razılaşıdırılmış sonu formalaşıdırırlar. İş şəkillərlə tərtib edə bilərlər. Bu işə təqdimatı daha da maraqlı edir.

Məntiqi zəncir (fikirlər, səbəb, misal, cəmləşdirmə)

Məntiqi zəncir metodu diskussiya və ya problemlər üzərində müzakirələr aparıldıqda fərqli mövqelərin olduğu istifadə edilir. Bu metod şagirdlərə fikirlərini sübut etməyə adət etmək və onları qısa, yığcam şəkildə təqdim etmək imkanını verir.

1. Lövhədə "məntiqi zəncirin" dörd mərhələsini yazın:

- fikrinizi bildirin (nəzərinizi);
- nəzərinizin əsaslarından birini adlandırın;
- səbəbi izah etmək üçün misal gətirin;
- irəli sürülən fikri yekunlaşdırın.

2. Mərhələləri izah edin və şagirdlərin suallarına cavab verin. Hər bir mərhələnin izahı üçün müvafiq misal gətirin. İzah üçün növbəti qaydadan istifadə etmək olar:

- fikir "mən yol hərəkəti qaydalarının müdafiəçisiyəm";
- Səbəb – həm piyadalar və sərnəşinlər üçün, eləcə də - sürücülər üçün yol hərəkəti qaydalarının müdafiəsi küçədə/yolda təhlükəsiz hərəkəti bildirir;
- misal – tədqiqatın nəticəsində Gürcüstanda hər beşinci avtomobilin yol-nəqliyyat hadisəsinin iştirakçısı olduğu təyin olundu; gənclərin diqqətsizliyi və intizamsızlığı üzündən onlar arasında travmaların alınmasının da çox olması təyin olunmuşdur;
- yekunlaşdırma – bunun üçün də yol hərəkəti qaydalarının müdafiəçisiyəm;
- Həvəskarlara təklif edin ki, bu qaydalardan (mərhələlərdən) onlar üçün arzu olunan mövzu üçün istifadə etsinlər;
- Şagirdlərin mərhələləri düzgün anlayıb anlamadıklarını və onlardan nə dərəcədə düzgün istifadə etdiklərini yoxlayın;
- Şagirdlər bir neçə səbəb və ya misalı adlandırma bilirlər; şagirdlərin bu metodu mənimsədiklərinə əmin olduqdan sonra dərslərin mövzusu ilə əlaqədar ondan istifadə etməyə başlayın.

Süjet oyunu (mini-tamaşa)

Süjet oyunu şagird (və ya müəllim) tərəfindən yaradılmış kiçik səhnənin təqdim edilməsidir. Onun məqsədi konkret vəziyyətin və ya əhvalatın canlandırılmasıdır. O, verilən məsələni daha yaxşı təsəvvür etmək, onunla paylaşmaq və analiz etmək imkanını verir.

Çalışma üçün müəllim real həyatdan götürülən əhvalatı seçir. Müəllim və ya şagirdlərin özləri lazımı mövzu barədə əhvalatları düşünə və onu səhnələşdirə bilirlər.

Müəllim rolların bölgüsünə və hərəkətin inkişafına nəzarət yetirir. Şagirdlər öz rollarına yaradıcılı-

qla yanaşırlar. Bu işə onların həm öz qəhrəmanlarına, eləcə də digər qəhrəmanlara qarşı tənqidi yanaşacaqlarına zəmanət verir. Təbii ki, onlarda suallar yaranacaq və bu suallara birmənalı cavab vermək çətin olacaqdır. Diskussiya aparılır və burada şagirdlər verilən mövzu ətrafında fəal müzakirələr aparırlar.

Hər bir sualın ətraflı cavablandırılmasının mümkün olması təəssüratının yaranmasına icazə verməməliyik. Bildirilən fikirlə bütün qəhrəmanların razılaşması heç də vacib deyil. Razılıq məqsədə çevrilməli deyil və ona süni olaraq çatmağa çalışmamalıyıq.

Razılıq əldə etmək çətin olan məsələ açıq qala bilər.

Vəziyyətin modelləşdirilməsi

Vəziyyətin modelləşdirilməsini rollar üzrə oyun kimi nəzərdən keçirə bilərik, hansında bütöv sinif iştirak edir. O, şagirdlərə şəxsi imkanlarını “ekstremal” vəziyyətdə sınaqdan keçirmək imkanını verir.

Vəziyyətin modelləşdirilməsi iştirakçılardan böyük səylər və meyl tələb edir, bunun üçün də daha təəssüratlı olur və iştirakçılarına böyük təsir göstərir.

Modelləşdirmənin növbəti analizi xüsusilə əhəmiyyətlidir: „aktyorlar“ öz hisslərini təhlil etməlidirlər (nə üçün belə hərəkət etməyi qərara aldılar, onlar üçün problemin bu cür həlli nə dərəcədə qəbul ediləndir). Müəllim bu halda onlara yardım etməlidir ki, iştirakçılar yaşadıkları gerçəkliliklə onu əlaqələndirə bilsinlər.

Dairə

Bu metod şagirdlərə diskussiyada eyni şəkildə iştirak etmək imkanını verir. Əgər məsələlər kiçik qruplarda nəzərdən keçirilir və sonra hər bir qrupun nümayəndəsi nəticələrlə sinfi tanış edirsə, o zaman xüsusilə effektivdir.

Kiçik qruplarda iş bitdikdən sonra hər bir qrupdan xahiş edin ki, ardıcılıqla onlar tərəfindən təhlil edilən bir ideyanı təqdim etsin və ideyaların (informasiyaların) hamısı bitməyə qədər dairədə işi davam etdirsinlər.

Həyata keçirilməsinin mümkün yolları:

- ✓ hər qrupla sorğu-sual bitməyə qədər qruplar ardıcılıqla bütün ideyaları təqdim edirlər.
- ✓ hər qrup öz fikrini kartoçkaya yazı bilər. Kartoçkaların hamısının yığıldığından sonra müəllim onları ucadan oxuyur və nəticədə diskussiya aparılır.

Sınıf diskussiyası

Sınıf diskussiyası interaktiv metodikanın effektiv üsulunu təqdim edir. O, fəal şəkildə dinləmə, öz fikrini bildirmə və dəlil gətirmə, müzakirə, başqalarını dinləmək-nəzərə almaq, fərqli fikirlərlə bölüşmək bacarığı kimi vacib olan vərdiş-bacarıqların formalaşmasına dəstək göstərir.

Diskussiyanın uğurla keçirilməsi üçün sinifdə etimad və qarşılıqlı ehtiram abu-havasının olması lazımdır, hansında, ilk öncə, müəllim nümunə olmalıdır.

Diskussiyanın düzgün aparılması üçün onun təşkil edilməsi və nizamlanması vacibdir, diskussiya iştirakçıları müəllimlə birlikdə özləri formalaşdıracaq qaydalara riayət etməlidirlər. Qaydaların siyahısı bu cür ola bilər:

1. biri danışanda, digərləri dinləyirlər;
2. nə isə söyləmək istədikdə, əlini qaldır;
3. başqasının sözünü kəsmə;
4. başqası danışanda gülmək lazım deyil, yalnız onun zarafat etdiyi halda gülmək olar;
5. mübahisədə hamı iştirak edir;
6. və digər qaydalar (hansılardan sinif əlavə olaraq təklif edir).

Diskussiyanın qiymətləndirmə meyarları:

- Diskussiyaya cəlb olunma;
- Səfərbərlik;
- Başqalarına inanmaq bacarığı;
- Problemin həllinə yönümlülük;
- Tənqidi təfəkkürün bacarığı.

Debatlar

Debatlar – diskussiya formasından biridir və iştirakçıların əvvəlcədən planlaşdırılmış çıxışları üzərində qurulmuşdur. Təqdimatçıları qrupdan seçirlər. Mübahisə iki qarşılıqlı tərəfin bir üzvünün çıxışı ilə başlayır. Onlardan sonra tribuna sual və icmallar üçün tərəflərin digər iştirakçılarına verilir. Müəllim hər bir çıxış edən üçün müəyyən vaxtı təyin etməlidir.

Müzakirələrin qiymətləndirmə meyarları:

- müzakirələr mövzusunə riayət etmək və ardıcılıq;
- səfərbərlik;
- Sübutlarla və misallarla müzakirələr aparmaq;
- Vaxt limitinə riayət etmək.

Qiymətləndirmə

„Mən və cəmiyyət“ fənninin tədrisində inkişafetdirici qiymətləndirmədən istifadə edilir, çünki bu siniflərdə ballar/qiymətlər yazılmır.

Sinif qiymətləndirməsinin əsas məsələlərini təqdim edir:

- a) şagirdin biliyinin quraşdırılması prosesini və yaddaşında biliklərin qarşılıqlı əlaqələndirilməsinin necə baş verdiyini göstərsin;
- b) yeni dərs məsələsinin/mövzunun başlanılması üçün şagirdin ötən biliyini və təsəvvürlərini təyin etsin;
- c) aşkar etsin ki, şagird konkret dərs məqsədini əldə etmək üçün nə dərəcədə düşünülmüş və effektiv addımlar atır;
- d) hər üç kateqoriyanın biliyini əhatə etsin.
- e) göstərsin ki, şagird biliklər birliyindən necə kompleksli istifadə edə bilir.

Cari (ev və sinif) tapşırıqlarının komponentləri:

“Mən və cəmiyyət” fənninin təlim-tədris prosesində şagird növbəti fəallıqlarla qiymətləndirməlidir:

1. **Test tapşırığı;**
2. Diaqramların, **şkalaların** (zaman şkalası) hazırlanması;
3. Məlumatın, fotomaterialın **axtarılması və prezentasiyanın** hazırlanması, sərginin təşkili;
4. Hekayətin, cizgi/bədii/sənədli filmin, videoçarxın, musiqili klipin, məişət halının, bədii əsərin, mənbəyin **təhlili**.
5. **Yaradıcılıq məhsulunun hazırlanması** (plakatın, şəklin, komiksin, flayerin, essenin, hekayənin, bukletin, divar qəzetinin, maketin, emblemanın, videoçarxın, fotoalbomun, fotokollajın (vaxt şkalasından istifadə etməklə), sloqanın hazırlanması);
6. **Sənədlərin** (sinif “konstitusiyası”, “gündəlik rejim” petisiyasının və s.) yaradılması;
7. **Tədqiqi layihə** (sorgu, mübahisə, reportaj və s.);
8. Xeyriyyə, maarifləndirici, sosial problemin həllinə yönəlmiş **layihələrin** planlaşdırılması və həyata keçirilməsi;
9. **Ekskursiya;**
12. **Diskussiya** (debat, tok-şou);
11. **Rollarla oyun** (ictimai strukturun imitasiyası, simulyativ məhkəmə və s.)

Yekunlaşdırıcı tapşırıqların komponenti

Yekunlaşdırıcı tapşırığın komponenti təlim-tədris nəticəsi ilə əlaqədardır. Bu komponentdə bir dərs parçasının (mövzu, fəsil, paraqraf, məsələ) öyrənilməsi-üzərində işlənilməsi nəticəsində alınan nəticələr qiymətləndirilməlidir. Konkret dərs vahidi başa çatdıqda, şagird ictimai elmlər fənninin standartı ilə müəyyən edilmiş bilik və bacarıqları nümayiş etdirə bilməlidir. Müvafiq olaraq, yekunlaşdırıcı tapşırıqlar fənn standartı ilə müəyyən edilmiş nəticələri yoxlamalıdır.

Yekunlaşdırıcı tapşırıqların növləri:

Standartın tələblərini ödəmək üçün tövsiyə olunur ki, yekunlaşdırıcı tapşırıqların rəngarəng formalarından istifadə edilsin. İctimai elmlərin yekunlaşdırıcı tapşırıqlarının növləri ola bilər:

1. Məlumatın, fotomaterialin **axtarılması və prezentasiyanın** hazırlanması, sərginin təşkili;
2. Hekayənin, cizgi/bədii/sənədli filmin, videoçarxın, musiqi klipinin, məişət hadisəsinin, bədii əsərin, mənbənin **təhlili**.
3. **Yaradıcılıq məhsulunun hazırlanması** (plakatın, şəklin, komiksin, flayerin, essenin, hekayənin, bukletin, divar qəzetinin, maketin, emblemanın, videoçarxın, fotoalbomun, fotokollajın (vaxt şkalasından istifadə etməklə), sloqanın hazırlanması);
4. **Tədqiqi layihə** (sorgu, mübahisə, reportaj və s.);
5. Xeyriyyə, maarifləndirici, sosial problemin həllinə yönəlmiş **layihələrin** planlaşdırılması və həyata keçirilməsi;
6. **Ekskursiya**;
7. **Diskussiya** (debat, tok-şou);
8. **Rollarla oyun**.

Yekunlaşdırıcı tapşırığın cavab verməli olduğu tələbatlar

- Tapşırığın hər bir növünü özünün qiymətləndirmə ümumi rubrikası müşayiət etməlidir (reseptiv (oxu, dinləmə) tapşırıq olduqunda, qiymətləndirmə sxemini hər bir test sualı müşayiət etməlidir);
- Ümumi rubrika konkret tapşırığın şərtinin və keçilən materialın nəzərə alınması ilə dəqiqləşdirilməlidir;
- Yekunlaşdırıcı tapşırığın yoxlanılmasına xidmət edən standartın nəticələri göstərilməlidir.

İnkişafetdirici qiymətləndirmədən (özlüyündə **özünüqiymətləndirməni** əhatə edən) müəllim təlimin keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq, şagirdin inkişafını təmin etmək üçün istifadə edir. Bu, tədris prosesinin gedişində nailiyyətin qiymətləndirilməsi deməkdir, məsələn, hər hansı bir mövzunun/mətnin öyrənilməsi prosesi, ev tapşırığının, layihənin hər hansı bir mərhələsinin və ya dərslə cəlb olunmanın qiymətləndirilməsi. Belə bir qiymətləndirmə zamanı şagird müəllimdən onun inkişafına və fərdi təliminin anlaşılmasına yardım edən bir məlumatı alır. Belə ki, qiymətləndirmənin bu növ forması daha qarşılıqlı əməkdaşlıq xarakterini daşıyır, nəinki müəyyənəldirici qiymətləndirmə. Bundan irəli gələrək, inkişafetdirici qiymətləndirmə zamanı müəllim bal yazmır, şagirdə məsləhət, tövsiyə verir, problemlərin həlli yollarını göstərir, onu şəxsi düşüncə prosesləri üzərində düşündürür və s.

Özünüqiymətləndirmə və qarşılıqlı qiymətləndirmə şagirdlərin qiymətləndirməsinin önəmli komponentidir. Şagirdlər özlərini və həmyaşıdlarını da qiymətləndirə bilərlər. Özünüqiymətləndirmə şagirdin fərdi tərəqqisinə necə nəzarət edəcəyi barəsində vacib məlumat

verir. Qiymətləndirmənin bu formasından tez-tez istifadə etmək şagirdə biliyini obyektiv qiymətləndirməyi öyrədir və sərbəst təlim və öz-özünü tənqid qabiliyyətini inkişaf etdirir. O, müəllimlər üçün də çox önəmlidir və şagirdlər haqqında çoxlu məlumat toplayır və onlara daha çox yardım edə bilər.

İnkişafetdirici qiymətləndirmə metodları

Müəllimin müşahidəsi – şagirdin nailiyyəti haqqında qeydlər, şərtlər. Tədrisin hər bir mərhələsində istifadə olunur: suallara cavab verdikdə, lövhədə işlədikdə, qrup və fərdi işdə, sinif yazısında....

Şərh – müəllimin şagirdə onun konkret cavabı və ya konkret tapşırığı yerinə yetirdiyində çatdırdığı məlumatdır. Bu ola bilər: tərif, həvəsləndirmə, məsləhət, düşündürməyə səsləyən, səhvin düzəlişi.

Özünüqiymətləndirmənin müxtəlif forması mövcuddur, ən çox özünüqiymətləndirmə sxemləri yayılmışdır və bu da konkret ehtiyacın əsasında dəyişir, nəyi yoxladığımızı əsasən: bir mövzunu, bir dərsi, bir çalışmanı, faktiki materialı, müəyyən vərdiş-bacarıqların necə inkişaf etdiyi, yazı işini və s. Belə bir sxemlərin şagirdlərlə birlikdə işlənilib hazırlanması yaxşı olardı.

Yazı işinin özünüqiymətləndirmə nümunəsi:

Adı, soyadı..... tarix.....

İşi nəzərdən keçirdikdə gördüm ki.....

Fəxr edirəm ki,.....

Yenə də möhkəmləndirmək lazımdır.

Sonra yazılı tapşırıqda çalışacağam ki.....

Dərsdə fərdi fəaliyyətin və daxili, şəxsi proseslərin özünüqiymətləndirmə nümunəsi (şərti işarələrdən istifadə etməklə)

- Suallara cavab verirdim və cavablarımı problemin həllinə tərəf aparırdım (şərti içərə günəş);
- Başqalarının cavablarını əlavə edirdim və inkişaf etdirirdim, dərsin “qurulmasında” yardım edirdim (kərpiclər);
- Cavab verirdim, amma sonra başa düşdüm ki, elə də nailiyyətli deyil, çünki ya başqasının

- cavabını təkrar edirdim, ya da düzgün yoldan kənara çıxırdım (aşağı endirilmiş yelkən);
- Hər şeyi bilirdim və başa düşürdüm, amma sakit dururdum (mən nə isə deyənə qədər başqaları məni qabaqlayırdılar; qorxurdum ki, yanlış cavab verməyim və başqaları işləsinlər) (qatlanmış zərf);
 - Sakit dururdum, çünki nə deyəcəyimi bilmirdim, amma başqalarını diqqətlə dinləyirdim (oxlar qulaqlarına yönəlmiş gülümsər adamcıq);
 - Yatırdım, milçəkləri sayırdım, xəyallara dalmışdım (görəsən nəyin barəsində?), fikirləşirdim, ev tapşırığını yazırdım (buludlar).

Belə ki, şagird öz fəallığını, bu və ya digər problemin həlli işində öz rolunu qiymətləndirir (müəllim hər zaman bilmir ki, şagirdin sükutu arxasında nə durur, bunun üçün də önəmlidir ki, şagird nəyi seçəcəkdir: “bilirdim və susurdum”, ya da “bilmirdim və susurdum”). Müəllim vaxtaşırı özünüqiymətləndirmə vərəqlərini toplayır və sətirlərdə öz qeydlərini yazırdı (çox korrektiv və qeyri-korrektiv tonla), şagirdin özünü çox yuxarı qiymətləndirdiyində də, özünün aşağı qiymətləndirməsini bürüzə verdiyində də (belə bir özünüqiymətləndirmədə risk ondadır ki, şagird şeytanlıq edir, özünü qeyri-müvafiq qiymətləndirə bilər, amma belə bir risk özünə haqq qazandırır, çünki bir çox uşaqlar üçün stimül verir ki, bu mərhələdə onlar üçün əlçatılmayan nəticəni sonra əldə etdirsin).

Şagird növbəti fənnin tədrisinin müxtəlif komponentlərinə əsasən qiymətləndirilə bilər:

- a) dərslə cəlb olunma;
- b) ev tapşırıqları;
- c) cari sinif tapşırıqları;
- ç) yekun tapşırıqlar (biliyini yoxla);
- d) layihə;
- e) ümumi qiymətləndirmənin 10%-dən artıq olmayan və şagirdlər tərəfindən təyin edilən əlavə komponent (məs.: təşkilatçılıq, yaradıcılıq, qrupda effektiv iş və s.).

Təvsiyə:

nəzərinizə əsasən, qiymətləndirmə zamanı inkişafetdirici qiymətləndirmədən istifadə edə bilərsiniz.

Təqdimatın qiymətləndirilməsi

Nümunə

Vəziyyət üzrə məsələnin qiymətləndirilməsi

Meyarlar				
Məsələdə verilən problemlərin həlli	Problemin həllinin hər hansı bir yolunu tapa bilmir; yaxud da təklif olunmuş ehtimal cavablardan səhv olanını seçir və cavabını əsaslandırır. Yaxud da məsələnin həllinin hər hansı bir yolunu tapa bilmir.	Problemin həlli yolları barədə söhbətə başlayır, amma əsaslandırma bilmir; yaxud da təklif olunan cavablardan düzgününü seçir, amma əsaslandırma bilmir; yaxud da həllin hər hansı bir yolunu tapır, izaha başlayır, amma yerinə yetirə bilmir.	Problemin həlli yolunu seçir, davam edir, amma nöqsanlarla, yaxud da təklif olunan ehtimal cavablardan düzgün olanını seçir və qismən onu əsaslandırır. Yaxud da məsələnin həlli yolunu tapır, davam etdirir, amma nöqsanlarla.	Problemin həllinin optimal yolunu seçir və onu əsaslandırır; yaxud da düzgün cavabı seçir və tam onu əsaslandırır. Yaxud da məsələnin həlli yolunu tapır (optimal), onu axıra qədər gerçəkləşdirir.

Mənim yaradıcılığım

Kiçik inşa qiymətləndirmə formalarından biridir.

İnşanın mövzusu var və ya bir neçə dərslük suallarından ibarətdir və onların əsasında hər bir şagird öz fikrini, qiymətini, kiçik hekayəti, əhvalatı yazmaq tapşırılır. İnşaya böyük əhəmiyyət verilir, çünki onda şagird yaradıcı, sərbəst ola bilər, biliyini, təfəkkür bacarığını, şəxsi məqamları və s. ifadə edə bilər. Onun vasitəsilə şagirdin təşkilatçılığına və inteqrativliyinə paralellər aparılır, problemlər təhlil olunur, şəxsi yanaşmalar ifadə olunur, nəticələr çıxarılır, qiymətləndirmə bacarığı inkişaf etdirilir.

Üçüncü sinif şagirdlərinin əksəriyyəti rəsmlərin vasitəsilə fikirlərini məmuniyyətlə ötürürlər. Öyrənilən materialın mənimsənilməsi və şərh üçün şagirdlərin yaradıcılıq tərəfini qeyd etmək vacibdir: sinif otağında tematik sərgilərin təşkili. Şəkilləri qiymətləndirdikdə şəklın anlaşılmasına və məzmununa diqqət vermək lazımdır (çünki ola bilsin ki, şagirdlərin hamısı eyni şəkildə rəsm çəkməyi bacarmasınlar).

Şagirdin biliyini qiymətləndirdikdə dərslə necə „əzbərlədiyini“ deyil, verilən məsələni nə dərəcədə yaxşı başa düşdüyünü rəhbər tutmaq lazımdır. Bunu ayırd etməkdə isə, sizə paragrafın sonundakı suallara verilən cavablar və çalışmaların yerinə yetirilmə dərəcəsi yardım edəcəkdir. „Mən və cəmiyyət“ fənni vətəndaş vərdiş-bacarıqlarının formalaşması cəhdinə qulluq edir və bu da əzbərləməyi deyil, dərk etməyi, real həyatla əlaqələndirməyi və praktiki tətbiqi nəzərdə tutur.

Əlbəttə ki, dərsləyin bir sıra məsələləri üzrə biliyinizin „yaxşı olması“ cəhdi böyük olacaqdır, amma ona istinad etsəniz, yaxşı olardı ki, həddi aşmayasınız.

MÜƏLLİMİN BƏLƏDÇİSİ

Bələdçinin məqsədi müəllimlərə „Mən və cəmiyyət“ fənninin təlim-tədrisində yardım etməkdən ibarətdir. O, növbəti hissələrdən ibarətdir:

- 1) Milli tədris planının tələbləri** - burada izah edilir ki, müəllimə „Mən və ictimaiyyət“ fənni standartına əsasən nə tapşırılır.
- 2) İllik proqram** - burada dördsütunlu dizaynın istifadəsi ilə, Milli Tədris Planının tələblərinin sinif otağında gerçəkləşdirilməsinin tövsiyə edilən yollarından biri göstərilir.

1. Milli Tədris Planının tələbləri

1. Mənim ailəm;
2. Məktəb mühiti, yoldaşlar və həmyaşıdlar;
3. Yaşadığım mühit.

Dərs prosesinin gedişində qeyd edilən mövzuları icbari anlayışlarla və nəticələrlə əlaqələndirir, bunların üzərində iş də „Mən cəmiyyət“ fənninin məqsədini təqdim edir. Başqa sözlə desək, yuxarıda sadalanan üç mövzu qarşıya qoyulan məqsədləri əldə etmək üçün kontekstləri yaradır.

„Mən və cəmiyyət“ fənninin təlim-tədrisi hansı məqsədləri daşıyır?

Standartda icbari anlayışlar və nəticələr hansı əsasda formalaşmışlar?

Xatırladıq ki, „Mən və cəmiyyət“ fənninin tədrisi məqsədi özünə, ailəsinə, icmasına, təbii mühitə və mədəni irsə qarşı şagirdin məsuliyyət və qayğıkeş yanaşmasını formalaşdırır.

Standartın nəticələri birbaşa fənnin bu məqsədlərindən irəli gəlir, onlar fənn anlayışlarına əsaslanaraq, daha konkret hədəf oriyentirləri müəyyənləşdirir və suala cavab verirlər: şagird dərs kursu başa çatdıqdan sonra nəyi bacarmalıdır?

Standartın nəticələrindən anlayışlar birbaşa irəli gəlir, onların əsaslı dərk edilməsi dərs prosesində baş verməlidir (anlayışların dərk edilməsi və nəticələrin işlənməsi praktiki identik prosesdir).

Cədvəldən görünür ki, „Mən və cəmiyyət“ fənni ayrılmış anlayışın üzərində işlənməni nəzərdə tutur. Bu anlayışlar icbari dərs mövzularında növbəti şəkildə bölünür:

Mövzu	İşlənən anlayışlar
Yaşadığım mühit	<ul style="list-style-type: none"> • məhəllə/icma/qonşu • təqlid ediləsi şəxsiyyət • diqqətəlayiq yerlər • keçmiş, indiki zaman, gələcək • qənaət • peşə • mal • xidmət • münaqişə • məsuliyyət • qayğı • eyni hüquqlar • həvəskarlıq • iştirak • ətraf mühitin mühafizəsi • sağlam həyat qaydası • təhlükəsizlik • fəvqəladə hallar • yol nişanları • müxtəliflik

Anlayış üzərində iş nəyi bildirir? Bu suala cavab vermək üçün anlayışların səthi qavranılmasını və əsaslı anlaşılmasını bir-birindən fərqləndirmək lazımdır. Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, Milli Tədris Planı yuxarıda sadalanan anlayışlara dərinlikdən varmanı tələb edir. Bunun üçün əsaslı xüsusiyyətlər fərqlənməlidir ki, bunlar da müəllimə dərs prosesində nəyə diqqət verəcəyinə işarə edirlər.

İllik proqramda bir çox fəallıqların adı çəkilir (baxın ikinci sütuna). Bu fəallıqları həyata keçirdikdə, xüsusilə vurğulanmalıdır ki, şagird konkret misalların və əks-sübutların əsasında hədəf anlayışlarının yuxarıda sadalanan xüsusiyyətlərini dərk etməlidir. Qiymətləndirmə rubrikalarının kriterilərini də eyni xüsusiyyətlər təşkil etməlidir (Baxın, Əlavə 1).

2.İllik proqram

İcbari mövzular çərçivəsində standartın nəticələrinin əldə edilməsi necə, hansı üsullarla baş verməlidir? Dərs prosesində bunun üçün nə edilməlidir ki, şagirdlər icbari anlayışları mənimsəyə və qiymətləndirmə indikatorlarına cavab verə bilsinlər? Bu sualların cavabını bələdçinin ikinci hissəsi – illik proqram verir. Proqram dördsütunlu dizaynda işlənib hazırlanmışdır.

İzahatlar

1. Məqsədlər

Birinci sütunda əsas anlayışlar və suallar şəklində dərslər/dərslərin məqsədləri formalaşdırılmışdır (dərslər məqsədi kimi təklif edilən sual üzərində düşünmək və anlayışın yerləşdirilməsi verilir). Təlim-tədris prosesində bu suallar və anlayışlar üzərində iş standartın nəticələrinin sinif otağında gerçəkləşdirilməsini bildirir.

2. Fəallıqlar

İkinci sütunda dərslər fəallıqlarının ideyaları verilmişdir. Onlar şagirdə birinci sütunun suallarının fəallaşdırılmasında və anlayışların dərk edilməsində yardım etməlidir.

3. Resurslar

Üçüncü sütunda ikinci sütunda təklif edilən fəallığın həyata keçirilməsi üçün lazım olan resursların (əsərin mətni, məlumat mətni, videoçarx linki və s.) hamısı verilmişdir.

Buradaca oxu materialı (hiperlinklər şəklində) verilmişdir ki, bu da şagirdə əsas anlayışların və mövzuların dərk edilməsində yardım edir.

4. Qiymətləndirmə

Dördüncü sütunda şagirdlərin qiymətləndirilməsi üçün birinci sütunda təqdim edilən məqsədlərlə münasibətdə məsləhətlər verilir. Əlavədə, eləcə də tapşırığın şərtləri və qiymətləndirmə rubrikaları təqdim edilmişdir ki, bu da müəllimə inkişafetdirici qiymətləndirmənin aparılmasında yardım edir.

Bələdçi müəllimə aksentlərin edilməsində, materialın cəmləşdirilməsində və tam dərslər prosesinin kompleksli qavranılmasında yardım edir. Bunun üçün də dərslərdəki və dəftərdəki fəallıqlar özlüyündə nəzərdə tutulur və burada tam təqdim edilməmişlər.

Dərslərdə müxtəlif metodik yanaşmadan istifadə olunduğunu göstərmək üçün sinif fəallıqlarının növləri **tünd rəngdə verilir.**

Mövzu: Mənim ailəm

Məqsəd	Fəallıq	Əlavə resurs	Qiymətləndirmə
Anlayışlar, Əsas suallar	Sinif fəallıqları üçün ideyalar; Təklif edilən fəallıqların həyata keçirilməsi üçün müəllimlərə metodoloji məsləhətlər	Fəallıqların həyata keçirilməsi üçün material + müəllimlər üçün əlavə oxu resursu	Tapşırığın növü Qiymətləndirmə rubrikası
<p>Əsas suallar</p> <p>Cəmiyyət nədir?</p> <p>Ən balaca və önəmli cəmiyyət hansıdır?</p> <p>Cəmiyyətdə hansı yeri tuturam?</p> <p>„Mən və cəmiyyət“ fənnini nə üçün öyrənməliyik?</p>	<p>„Gözəgörünməyən Luka“ nağılının təhlili, Şagirdin kitabı, I hissə, səh. 5-6.</p> <p>Əslində bu, Cəmiyyət Rodarının „Gözəgörünmə Tonino“ hekayəsinin adaptasiya edilmiş variantıdır. Burada əsas gözəgörünməzlik ideyası götürülür. Dərslərdə „nağıl“ adlandırılmışdır, çünki bu yaşda şagirdin gözəgörünməzlik haqqında xəyalı yaranmasın. „Nağıl“ sözü qeyd ediləni istisna edir.</p> <p>Təvsiyə: Şagirdlərə məsləhət görün ki, əsərin orijinalı ilə tanış olsunlar (icbari deyil).</p> <p>Şagirdlər balacalıqdan bilməlidirlər ki, sevgi və sadıqlıq ailənin əsasını təşkil edir. Bu fikrə növbəti parça xidmət edir: ailə necə yaranır.</p> <p>Uşaqların hamısının mehriban və xoşbəxt ailəsi yoxdur. Vacibdir ki, heç kimin ailəsini təhqir etməyə və „Gözəgörünməz Luka“ nağılının təhlilini çox</p>	<p>„Mən və cəmiyyət“ fənni icbari olacaq və 2017-2018 dərslərindən məktəblərə daxil olur http://www.times.ge/archives/59389 (Bu konkret resurs şagirdlər üçün deyil, müəllimlər üçündür)</p> <p>https://www.versia.ge/index.php/2013-07-31-11-23-15/item/4633--Dağıdılmış ailələrin qurbanı – uşaq psixologiyası (Bu konkret resurs şagirdlər üçün deyil, müəllimlər üçündür)</p> <p>Yalanlar haqqında atalar sözləri http://kids.ge/saying-search?q=yalan Nə üçün uşaqlar yalan</p>	<p>Şagird hansı ictimai qrupda birləşəcəkdir (maraqlarından irəli gələrək)? Dəftər, I hissə, səh. 3-4.</p> <p>Dəftər, I hissə, səh. 5-12</p> <p>Məsələ - „Ailədə dəyişikliklər“ o qədər vacib və dərin ki, qrupda təhlil</p>
Ailə necə yaranır?			

<p>Ailələr hansı növdə dəyişikliklərə məruz qalırlar?</p> <p>Nə üçün yaxşı davranmaq istəyirəm? İnsanın davranış qaydalarına hansı səbəb diktə edir? (Nə üçün ata və anaya hörmət</p>	<p>vurğulamayaq və sinifdə mövcud oxşar konkret hallara diqqəti yönəltməyək.</p> <p>Ailədə dəyişikliklər – təhlil. Sinifdə boşanmış ailədən şagird olduğunda (təəssüflər olsun ki, onların sayı artır), dəvəquşu mövqeyini tuta bilmərik. Kesonun əhvalatını çox həssaslıqla danışmalıyıq. Bununla yanaşı, oxşar uşaqları ayırmaq və onlar ətrafında məsələni təhlil etmək olmaz.</p> <p>Tövsiyə: sinfi 4 qrupa bölün. Hər biri bir vəziyyəti təhlil edir. Şagirdin kitabı, I hissə, səh. 20-23</p> <p>Vəziyyətlərin təhlili: Ailə üzvünə və ümumiyyətlə, heç kimə nə üçün yalan danışmaq olmaz. Yalanlar və şayiələr hansı nəticələr verirlər? Misalların təhlilindən sonra diskussiya keçirin. Diskussiyada şagirdlər özlərinin və həmyaşdlarının təcrübələrindən oxşar əhvalatı yada salır və qiymətləndirirlər ki, ailə üzvü ilə qeyri-səmimiyyət nə qədər pis olur.</p> <p>Nəsil ağacının qurudulması, Dərslik, I</p>	<p>danışirlar– Psixoloqdan 7 məsləhət (Bu konkret resurs şagirdlər üçün deyil, müəllimlər üçündür) http://fortuna.ge/gadacema/ratom-ambobs-bavshvi-tyuils-7-rcheva-fsiqologisgan/</p> <p>Tərbiyə https://www.youtube.com/watch?v=NwTSoOxhw7w</p>	<p>üçün bütövlükdə bir dərs lazımdır. Bunun üçün də dəftərdə onun müvafiq hissəsi yoxdur.</p> <p>Vəziyyətləri təhlil edin – Dəftər, I hissə, səh. 7 Şagirdlərə onları qiymətləndirmə k imkanını verin. Müəllim bu nəticənin çıxarılmasına dəstək verməlidir: yalan demək, böhtan atmaq çox ziyan gətirir, onu deyən üçün də və ilk növbədə, böhtan atılan, yalan deyilən üçün də.</p>
---	---	---	--

<p>etməliyəm, oğurluq etməməliyəm, yalan danışmamalıyam, şayiə buraxmamalıyam və s.)?</p>	<p>hissə, səh. 14-15</p>	<p>Vətəndaş inkişafı qurumu: Uşaq Hüquqları konvensiyası http://kids.ge/ Uşaq Hüquqları konvensiyası</p>	<p>Şagirdin dəftəri, I hissə, səh.15.</p>
<p>Əcdadlarımız və ənənələr</p>	<p>Diskussiya: nə üçün nəzakətli, tərbiyəli olmalıyıq? Səhnəciklərin oynanılması (nəzakətli sözlərdən istifadə etməklə) fotosəkillərin əsasında. Şagirdin kitabı, I hissəsi, səh. 25.</p>	<p>„Uşaq Hüquqları konvensiyası animasiyada" – çörək pulu-money for bread http://apk.ge/ https://www.youtube.com/watch?v=GK0ti8Pyi84</p>	<p>Dəftər, I hissə, səh. 16-17.</p>
<p>Ailədə münasibətlər</p>	<p>Rollarla oyun: Hüquq məsləhətxanası. Şagirdin kitabı, I hissəsi, səh. 27-33. Hüquqlar haqqında misalların, nağıl qəhrəmanları və real misalların təhlili. Dərsləkdə ailə vəziyyətləri verilir, bunun barəsində də şagirdlər hüquqlar münasibətdə müzakirələr aparırlar. Elə bir hallar olmuşdur ki, uşaq hüquqlar barəsində məlumatı eşitmiş və ağına gətirmişdir ki, əgər ailə üzvləri ondan çörək almağı və zibili çıxarmağı xahiş edərlərsə, o zaman onun hüquqlarını pozurlar. Qeyd edilən vəziyyətlər məhz bu məsələyə diqqətin yönəldilməsinə xidmət edirlər.</p>		
<p>Hüquqlarım haqqında nəyi bilirəm?</p>			
<p>Ailədə əməyi necə bölüşdürürük?</p>	<p>Diskussiya: öz hüquqlarımızı necə müdafiə edək ki, başqalarının hüquqlarını pozmayaq. Şagirdin kitabı, I hissə, səh. 34-36.</p>	<p>„Cırcırma və qarışqa“</p>	<p>Dəftər, I hissə, səh. 18-19.</p> <p>Həmyaşdılar arasında arzu edilən peşə və seçim səbəbləri barəsində sorğunun keçirilməsi. Nəticələrin prezentasiyası.</p>

<p>Ailənin hər bir üzvünün (ananın, atanın, bacı-qardaşın, nənə-babanın) nə üçün və necə qiymətləndirməliyik?</p> <p>Ailə qarşısında hansı məsuliyyətim var?</p> <p>Tematik anlayışlar:</p> <p>Ailə, mənim əmlakım, ailənin əmlakı, qənaət, peşə.</p>	<p>Ailə üzvlərinin qarşılıqlı yardımını əks etdirən şəkillərin qarşılıqlı yardımını əks etdirən şəkillərin təhlili.</p> <p>„Cırcırma və qarışqa“ cizgi filminin/şeyrin/nağılın təhlili.</p> <p>«Cırcırma və qarışqa»nın drama-pedaqogikadan istifadə etməklə qoyulması; Sonra da tamaşanın əsas qəhrəmanlarının „sorgusu“ keçirilir ki, hər bir qərarı qəbul etdikdə onlara təkan verən nədir.</p> <p>Tövsiyə: Müəllim cizgi filmini göstərməklə kifayətlənə bilər, təhlillə və diskussiya ilə.</p> <p>Mövzu üzrə diskussiya, ailənin hər bir üzvünün (ananın, atanın, bacının, qardaşın) əməyi çox önəmli, əvəz edilməz və çox dəyərlidir.</p> <p>Ailədə elə bir şey var ki, hamınıdır və hər hansı bir əşya yalnız mənimdir. Məsələn, ev, televizor, qaz sobası, kitablar və s. hamınıdır, çünki onlardan ailənin hər bir üzvü faydalana bilər. Amma gigiyena vasitələri, paltar, qələm və başqa şəxsi əmlakı təqdim edir. Şagirdlər əmlak misallarını</p>	<p>https://www.youtube.com/watch?v=EA0oiUYWey0</p> <p>Əmlak anlayışı və həmmülkiyyət https://temidas.wordpress.com/2011/06/06/sakutrebis-cneba/ (Bu konkret resurs şagirdlər üçün deyil, müəllimlər üçündür)</p>	<p>Hər hansı peşə ilə bağlı qısa inşanın hazırlanması.</p> <p>Şagirdlər şəxsi və ailə əmlakı haqqında T diaqramını qururlar.</p>
--	---	---	---

	adlandırılırlar. Diqqəti ona yönəldin ki, şagird öz əmlakına necə davranmalıdır. Əmlakda olan əşyanı bilərəkdən zədələmək - əmlak hüququnu pozurmu?		
<p>Əsas suallar: Ailə mühitini necə gözəlləşdirmək olar (ev, həyət)?</p> <p>Ailədə nəyi, nə üçün və necə qorunmalıyıq (məs.: bitki, ev heyvanı, oyuncaq, relikviya)?</p> <p>Ailədə nə üçün resurslardan (su, elektrik enerjisi) düşüncəli şəkildə (qənaətlə) istifadə etmək lazımdır?</p> <p>Anlayışlar: Ailə, irsiyyət, məsuliyyət, qayğı, iştirak, ətraf mühitin müdafiəsi.</p>	<p>„Ağca və yeddi cırdan“ cizgi filmindən parçanın təhlili onu nümayiş etdirmək üçün ki, cizgi filminin əsas qəhrəmanı ailə mühitinə necə qayğı göstərir.</p> <p>Prezentasiya: şagirdlər ailə qayğısının hansı misalını görmüşlər? Dərslik, I hissə, səh. 39-44.</p> <p>Diskussiya: ailədə yaxşı qulluq olunan və qayğıdan məhrum heyvan (məs., it, tutuquşu) bitki, quş və ya oyuncaq nə ilə fərqlənir?</p> <p>Prezentasiya: Şagirdin kitabı, I hissə, Tapşırıq, səh. 42.</p> <p>Relikviyalar sərgisinin təşkili. Tövsiyə: şagirdlər sərgi üçün bahalı əşyalar gətirməli deyillər, simvolik əşyaların və ya relikviyanın fotosəkilləri kifayət edir. Xüsusi diqqət ona yönəldilməlidir ki, ailə relikviyasının qiyməti deyil, bu relikviyanın adı bağlı olan insan/insanlar və ya hadisə önəmlidir. Dərslik, I hissə, səh.19.</p>	<p>„Ağca və yeddi cırdan“ cizgi filmi https://www.youtube.com/watch?v=p7oyiBK0X9I</p> <p>Gürcü filmi, „İt“ - https://www.youtube.com/watch?v=NrsXXj3sddI Cizgi filmi, „Balto“ https://srulad.com/movie/1783-balto-balto.html</p> <p>Haçi ən sədaqətli it - Haçikonun tarixçəsi https://www.youtube.com/watch?v=WhE0DQXpv7Y</p> <p>Suya ehtiyatla yanaşmaq https://www.youtube.com/watch?v=IHW8AVCkFE</p> <p>Ev şərtlərində suya qənaət etməyi öyrənək - https://www.youtube.com/watch?v=XT_jBxk5zK8</p>	<p>Layihə: 1) Mənim ev sakinlərim. <i>Bax. Əlavə, Qiymətləndirmə ə rubrikası 1.</i></p> <p>2) Mənim yaşıl yoldaşlarım. <i>Baxın, Əlavə, Qiymətləndirmə ə rubrikası 2.</i></p> <p>Layihələrin yerinə yetirilməsi fərdi və ya qrupda mümkündür. Şagirdin dəftəri I hissə səh.20.</p>

	<p>Beyin həmləsi: Ailədə hansı resurslardan məsuliyyətlə və ehtiyatla istifadə etməliyik? Nə üçün? Şagirdin kitabı, I hissə, səh. 77-80.</p>		<p>Şagirdin dəftəri, I hissə, səh. 47-48.</p>
<p>Əsas suallar:</p> <p>Ailədə ümumi və şəxsi gigiyenaya nə üçün və necə əməl etmək lazımdır?</p> <p>Sağlam həyat qaydasına necə əməl edək?</p> <p>Sağlam qidanın hansı əhəmiyyəti vardır?</p> <p>Anlayışlar:</p> <p>Ailə, qayğı, sağlam qida, gigiyena, idman/məşq</p>	<p>Rollarla oyun: Uşaqlar „müəllim“ rolunda çıxış edəndə və „başqalarına“ sağlam həyatın əhəmiyyəti barəsində izah edəndə.</p> <p>Rollarla oyun: Zazanın əhvalatı. Şagirdlər həkimin rolunu yerinə yetirirlər.</p> <p>Sağlam və sağlam olmayan qida məhsullarının şəkillərinin təsnifatı növbəti əlamətlə: qəbul edilən, qəbul edilməyən, arzu edilməyən. Şagirdin kitabı, I hissə, səh. 68</p> <p>Qida piramidasının təhlili və müvafiq məhsullarının boşqabın üzərinə keçirilməsi</p> <p>Beyin həmləsi mövzu üzrə: Vaxtı keçmiş məhsulu necə tanıyaq</p> <p>Mövzu üzrə diskussiya: nə üçün valideynlər sağlam olmayan məhsulları almırlar. Məs., b.a. çipsləri, qazlı suları. T diaqramında uşaqların arzularının/valideynlərin sübutlarının təsvir edilməsi; Şagirdin kitabı, I hissə,</p>	<p>Yeniyyətminin həyatında idmanın əhəmiyyəti http://kings.ge/blog/article/sport is- mnishvneloba-mozardis- tskhovrebashi</p> <p>Sağlam qida https://www.youtube.com/watch?v=XjU5t4ROjUM</p> <p>Nika və Nutsa, ağız boşluğunun gigiyenası https://www.youtube.com/watch?v=Zp63SYZSCDc</p> <p>Uşaqlıqdan sağlam dişlərə qulluq etməyə başlamalıyıq! https://www.youtube.com/watch</p>	<p>Qaydaların hazırlanması: «Əllərimizi nə zaman yumalıyıq» (Cütlüklərdə iş). Dəftər, I hissə, səh. 37-38.</p> <p>Plakatın hazırlanması. Plakat şagirdlər arasında sağlam həyatın yayımlanmasını dəstək verəcəkdir. Baxın, Əlavə, Qiymətləndirmə ə rubrikası 3.</p> <p>Buklarda „Qida piramidasının“ quraşdırılması (burada sağlam ərzaqlar aşağıda yerləşdirilmiş, sağlam olmayan isə - yuxarıda).</p>

	səh.53-71 Müsabiqənin keçirilməsi: Sağlam həyat qaydası ilə bağlı kiçik bacı-qardaşlarına kim daha çox məsləhət verir (şəxsi gigiyenaya əməl etmək, sağlam qida, evin yığışdırılması, şəxsi əşyalara qulluq, fiziki fəallıqlar).	h?v=o GSEg7u1ReI	Şagirdin dəftəri I Hissə, səh. 29-36. Layihə: Konfetlər. I hissə, səh.32. <i>Bax, Əlavə, Qiymətləndirmə ə rubrikası 4</i> Təvsiyə: Şagirdlərə izah edin ki, qədimlərdə konfetləri müxtəlif qurudulmuş meyvələrə (çərəzlərə) batırılmış baldan hazırlayırdılar (sonralar şəkər siropunda).
Əsas suallar: Yaşayış yerlərində təhlükəsizlik qaydalarına nə üçün və necə əməl etmək lazımdır? Ailədə düşüncəli şəkildə (qənaətlə) resurslardan nə üçün və necə istifadə edək? Anlayışlar: Ailə, təhlükəsizlik,	Növbəti mövzu üzrə sorğu: Yanğın zamanı, qaz sızdığında kimə müraciət edək? Nə üçün? Şagirdin kitabı, I hissə, səh. 45-47. Məişət misalının düşünməsi , Ailə texnikasından və cihazından məsuliyyətsiz istifadə (məs., ütü, açıq buraxılmış kran, işıq açarı) fəvqəladə hala necə səbəb olmuşdur və problemin qarşısını necə almaq mümkündür.	Bu, Yer kürəsidir – maarifləndirici film, Studiya Opio. https://www.youtube.com/watch?v=c9hgd3P_-XQ Kiçik xilaskarların səyahəti, təbii hadisələr zamanı davranışlar haqqında, ASB- Gürcüstan, https://www.youtube.com/watch?v=R2Sa42v23uo (<i>Link açılmadığı halda, başlıq adı ilə axtarın</i>)	Şagirdin dəftəri, I hissə, səh. 21-22. Şagirdin dəftəri, I hissə, səh. 25. Komiksin çəkilməsi növbəti mövzu üzrə: Ailədə fəvqəladə hadisə - bu zaman necə hərəkət edirik.

fövqəladə hallar.	<p>Videoçarxın təhlili, Ailədə fəvqəladə hallarda xilaskarın cəlb olunmasını nəql edir.</p> <p>Bukların vasitəsilə ailədə fəvqəladə hallarla bağlı elektron oyun oynayırlar (Bax. Buki.ge); Oyun ümumi təhsilin ibtidai pilləsinin şagirdləri üçün nəzərdə tutulmuş və təbii fəlakətlər zamanı risklərin azalmasına xidmət edir.</p>	<p>112 tərəfindən hazırlanmış animasiya çalışmaları və videoçarxlar uşaqlar üçün http://kids.112.ge/</p> <p>Yanğınsöndürənin-xilaskarın gündəlik işi necədir https://www.youtube.com/watch?v=ECCTzlls2QQ</p> <p>Təhsildə fəlakət riskinin azaldılması komponentinin integrativliyi, MMC „Neomediya qrup“ http://buki.ge/programsarchive-3.html</p>	<p>Flayerin hazırlanması. Flayerdə göstəriləcəkdir ki, ailədə hər hansı bir məişət əşyasının düzgün istifadə edilməməsi hansı nəticələr verə bilər (məs., kibrit – yanğın; buraxılmış suyun və qazın kranı).</p>
<p>Əsas suallar:</p> <p>Ailə üzvlərinə qarşı hörməti necə ifadə edək (ata-anaya, bacı-qardaşa, nənə-babaya qarşı)?</p> <p>Anlayışlar:</p> <p>Ailə, Məsuliyyət, Bərabər hüquqlar.</p>	<p>Mövzu üzrə diskussiya: Ailədə böyükklərin müvəqqəti evdə olmadıqları halda, müstəqil olaraq nə edə bilərəm (mən və bacım/qardaşım işlər üzrə məsuliyyəti necə bölüşdürürük)? Şagirdin kitabı, Hissə 1, səh. 34-38.</p> <p>Rollarla oyun: Ailənin bağ evinə getməyə hazırladığı oyun və qızlar və oğlanlar qrupları tərəfindən müzakirə.</p> <p>İnşa: Ailəmin həyatında necə iştirak edirəm – ailə üzvləri ilə münasibət zamanı hüquqlarım və öhdəliklərim.</p>	<p>Uşaq hüquqları konvensiyası (adaptasiya edilmiş) https://www.slideshare.net/ingagagal/adze/ss-40729145</p>	<p>Şagirdin dəftəri, I hissə, səh. 18-19.</p> <p>Tematik şəkillərin hazırlanması növbəti mövzu üzrə - Ailə üzvlərinə qarşı hörməti necə ifadə edək. Şagirdin dəftəri, I hissə, səh. 19, Çalışma 4.</p> <p>Şagirdin dəftəri, I hissə, səh. 19, Çalışma 1.</p>
<p>Əsas suallar:</p>	<p>„Başqasının uşaqları“ filmindən parçanın</p>	<p>„Başqasının uşaqları“ bədii film https://www.youtube.com/watch?v=...</p>	<p>Şagirdin dəftəri, I hissə,</p>

<p>Nə üçün mənim ailə üzvlərim mənə məsləhət/təhmət verirlər?</p> <p>Ailəmin qarşısında hansı məsuliyyətim vardır?</p> <p>Puldan necə istifadə edirik? Nə üçün qənaət etmək lazımdır?</p> <p>Ailə büdcəsi haqqında nəyi bilirik?</p> <p>Anlayışlar: Ailə, ümumi qaydalar, dözümlülük, hesabatın verilməsi.</p>	<p>müzakirəsi – şüşələrin təhvil verilməsi ilə bağlı parça.</p> <p>Atalar sözləri və ifadələrin təhlili. Bunlar valideynlərə hörmət edilməsinə səsləyirlər. Şagirdin kitabı, Hissə 1, səh. 13.</p> <p>Beyin həmləsi: Puldan necə istifadə edirik?</p> <p>Qısa mühazirə: Ailənin büdcəsi.</p> <p>Rollarla oyun. Oyunda bir şagird valideynin rolunu oynayır, digəri – uşağın; valideynin və övladın sübutları, nə zaman ki valideyn uşağın istədiyi ərzağı almır və ya almaq istəmir (dinləmə, paylaşma, hesabatın verilməsi). Dərslik, I hissə, 74-76</p>	<p>h?v=g Bv1U8stXTc</p> <p>Büdcəni necə tərtib edək? https://www.youtube.com/watch?v=BD3tLosAELs; TBCTV</p>	<p>səh. 40-42.</p> <p>Ailə büdcəsinin təşkili. Şagirdin dəftəri, I hissə, səh. 43-45.</p> <p>Biliyini yoxla: Əsl həyat. Şagirdin dəftəri, I hissə, səh. 46. Baxın, Əlavəyə, Qiymətləndirmə rubrikası 5.</p>
---	---	---	--

Mövzu: Məktəb mühiti, yoldaşlar və həmyaşıdlar

Məqsəd	Fəallıq	Əlavə resurs	Qiymətləndirmə
Anlayışlar, Əsas suallar	Sinif fəallıqları üçün ideyalar; Təklif edilən fəallıqların həyata keçirilməsi üçün müəllimlərə metodoloji məsləhətlər	Fəallıqların həyata keçirilməsi üçün material + müəllimlər üçün əlavə oxu resursu	Tapşırığın növü Qiymətləndirmə rubrikası
<p>Əsas suallar: Mənim məktəbim valideynlərimizin, nənə-babalarımızın bitirdiyi məktəbdən necə və nə üçün fərqlənir?</p> <p>Anlayışlar: Məktəb, şagird, keçmiş, indiki zaman, gələcək, şəxsi, ictimai.</p>	<p>Beyin həmləsi: keçmiş və müasir məktəb arasında fərq (məs.: keçmişdə məktəb formalarını geyinmək məcburi idi, partalar və kətilər fərqli idilər, hal-hazırda buklar var və internet əlçatandır) Dərslik, II Hissə, səh. 5-6.</p> <p>Qrup prezentasiyası: Şagirdlərin qruplara bölünməsi və prezentasiyaların hazırlanması: Məktəbim necə olmalıdır və gələcəkdə nəyi dəyişərdim. Tövsiyə: Məktəb mühitinin fərdiliyinə görə, konkret mühitə uyğun olaraq vurğulanmalıdır.</p> <p>Beyin həmləsi mövzu üzrə: Məktəbdə ictimai istifadə məkanları hansılardır, onların təyinatı necədir və kim onlara qayğı göstərir (məs.: kitabxana, bufet, tibb kabineti, zal). Dərslik, II Hissə, səh. 5.</p>	<p>Gürcüstanda təhsil https://ka.wikipedia.org/wiki/Gürcüstanda təhsil (resurs müəllimlər üçün nəzərdə tutulmuşdur)</p> <p>Uşaqlar nə üçün məktəbi sevirler? https://edu.aris.ge/news/ratom-uyvarT-bavSvebs-skola.html</p>	<p>Məktubun yazılması mövzu üzrə: Məktəbimiz haqqında. Dəftər, II Hissə, səh. 3.</p> <p>Dərs ilinin əvvəlində hansı məktəb ləvazimatlarını almalı oluruq? Dəftər, II Hissə, səh. 5.</p>
<p>Əsas suallar: Həmyaşıdlarımla birlikdə məktəb mühitinin yaxşılaşdırılması üçün nə edə bilərəm (məs.: məkanın gözəlləşdirilməsi,</p>	<p>Qrup prezentasiyası: məktəbinizin daha təmiz olması üçün nə edirsiniz? Sinif otağını daha necə gözəlləşdirmək olar?</p> <p>Səyyar fəallığın (məs.: təmizlik, güllərin əkilməsi, ad ağacının əkilməsi, sonralar şagirdə ona qulluq etmək tapşırıılır) məktəbin</p>		<p>Məktəb mühitinə qulluq və gözəlləşdirmə planının tərtib edilməsi. Dəftər, II Hissə, səh. 4.</p>

<p>yaşıllaşdırılması, təmizlənməsi, həyətin abadlaşdırılması)?</p> <p>Anlayışlar:</p> <p>Məktəb, şagird, öhdəlik, məsuliyyət, qayğı, iştirak, ətraf mühitin mühafizəsi.</p>	<p>həyətdə və yaxın ərazidə keçirilməsi.</p> <p>Videoçarxın təhlili, onda məktəbdə həyata keçirilən müxtəlif fəallıq təqdim edilir (belə bir videoçarxın olduğu halda, yenisini çəkmək mümkündür).</p> <p>Komiksin şəklinin çəkilməsi, bu da şagirdlərin ətraf mühitin müdafiəsi fəallığını təqdim edir.</p>		<p>İllüstrasiyaları n/şəkillərin yığılması və kollaj hazırlanması. Kollaj məktəb mühitinin çirkəndirilməsinin zərərli nəticələrini əks etdirir.</p> <p>Flayerin hazırlanması, bu da məktəb cəmiyyətinin üzvlərini məktəbin yaxınlığındakı ərazinin təmizliyinə riayət edilməsinə səsləyir.</p>
<p>Əsas suallar:</p> <p>Məktəbin hər bir şagirdi üçün davranış qaydalarına əməl etmək nə üçün önəmlidir?</p> <p>Sınıf yoldaşlarına, müəllimlərə, məktəbin başqa işçilərinə nə üçün və necə hörmət etmək lazımdır?</p> <p>Müxtəlif vəziyyətlərdə həmyaşdılarımıza necə yardım edə</p>	<p>Beyin həmləsi mövzu üzrə: məktəb şagirdləri üçün ümumi qaydalar hansılardır və onlara əməl etmək nə üçün lazımdır? Dərslik, II Hissə, səh. 7-9.</p> <p>Qrup işi: hadisələr zəncirinin qurulması – şagirdlər məktəb qaydalarını pozduqlarında nə baş verir.</p> <p>Sınıf yoldaşlarının qarşılıqlı münasibətləri haqqında diskussiya. Dərslik, II Hissə, səh. 16.</p>		<p>Məktəbdə qaydalara əməl edilməsinə səsləyən şəkl çəkilməsi. Dəftər, II Hissə, Çalışma 2, səh. 6.</p> <p>Məktəb konstitusiyasının (əsas qaydaların) tərtibatı. Dəftər, II Hissə, səh. 7.</p> <p>Dəftər II Hissə, səh. 7. Fərqli etnosa,</p>

<p>bilərik?</p> <p>Anlayışlar: Məktəb, şagird, Yoldaş/həmyaşıdlar, qaydalar, müxtəliflik</p>	<p>İakob Qoqebaşvilinin „Pisliyə xeyirxahlıq“ hekayəsinin təhlili. Dərslik, II Hissə,səh. 70.</p>	<p>Qumun nağılı: Pisliyə xeyirxahlıq https://www.youtube.com/watch?v=jDLZ2uIJ78A</p>	<p>mədəniyyətə, dinə ail olan həmyaşıdı üçün yoldaşlıq məktubunun yazılması.</p> <p>„Pisliyə xeyirxahlıq“ hekayəsinin davamının yazılması.</p> <p>Dəftər, II Hissə,səh. 12.</p>
<p>Əsas suallar: Məktəbdə hansı hüquqlarım və öhdəliklərim vardır? Məktəbdə bütün uşaqların hüquqları nə üçün və necə qorunmalıdır? Nə üçün məktəbdə bütün oğlan və qızların inkişafı üçün eyni imkanlar və şərtlər olmalıdır? Anlayışlar: Məktəb, şagird, Yoldaş/həmyaşıdlar, qaydalar, bərabər hüquqlar.</p>	<p>Hadisənin təhlili uşağın hər hansı bir təməli hüququnu nəzərdən keçirir.</p> <p>Uşağın hüquq-öhdəlikləri haqqında qısa videoçarxların (cizgi filmlərinin) təhlili.</p> <p>Tövsiyə: təklif edilən cizgi filmlərini nəzərinizə əsasən bölüşdürün.</p> <p>Rollarla oyun: oyun məişət vəziyyətlərini əks etdirir. Şagirdlər qəhrəmanların davranışını və onların uşaq hüquqlarını nə üçün düzgün başa düşmədiklərini nəzərdən keçirirlər</p> <p>Dərslik, II Hissə,səh. 11-12.</p> <p>Qrupda iş hər bir vəziyyətin hər bir qrup tərəfindən təhlili) Dərslik, II Hissə,səh. 13-14.</p> <p>Diskussiya: məhdud imkanlı şəxslər haqqında termin nəyi bildirir, şagirdlər belə bir insanlar</p>	<p>a) Gənc müəllimlər İttifaqı „Uşaq hüquqlarının konvensiyası cizgi filmində“ - https://www.youtube.com/watch?v=iZB_oP_kfVs</p> <p>b) „ Uşaq hüquqlarının konvensiyası cizgi filmində“ - ikilik https://www.youtube.com/watch?v=-Yx7SV1xShY</p> <p>c) „ Uşaq hüquqlarının konvensiyası cizgi filmində“ " - dostlar https://www.youtube.com/watch?v=qlKpaiHtUao</p> <p>d) „ Uşaq hüquqlarının konvensiyası cizgi filmində“ - ədalət https://www.youtub</p>	<p>Qruplar tərəfindən uşağın müxtəlif təməli hüquqları ilə bağlı misalların düşünülməsi və prentasiya/təhlil. Dəftər, II Hissə,səh. 9.</p> <p>Hüquq-vəzifələr və məsuliyyətlə bağlı fotosəklin, rəsm və ya plakatın hazırlanması.</p> <p>Dəftər, II Hissə,səh. 11-17.</p> <p>Qruplar</p>

<p>haqqında nəyi bilirlər.</p> <p>Modelləşdirmə: müəllim sinfi 3 qrupa bölür. Hər bir qrupda 3-3 şagirdin ayağını bağlayır, ikinci qrupda şagirdlərin gözlərini bağlayır, üçüncü qrupda bir əllərini bağlayır, yəni imkanlarını məhdudlaşdırır və tapşırıq verir (gülü suvarsınlar və ya lövhəni təmizləsinlər, əşyaları çantadan çıxarsınlar, jaketi asılqandan assınlar və s.).</p> <p>Tövsiyə: hər kəsin cəlb olunması üçün yalnız I variantın istifadəsi lazımdır və bu vəziyyətdə qruplar üçün yarışma prinsipi ilə ümumi tapşırıq verilməlidir. İnsanın daxilən eyni qalması vurğulanmalıdır. Fiziki məhdudiyyət yalnız onun imkanlarını dəyişir və bu zaman onu təcrid etmək çox pisdir.</p> <p>Məktubun təhlili. Dərslik, II Hissə,səh. 22.</p> <p>Beyin həmləsi mövzu üzrə: Qızların və oğlanların oxşar və fərqli xüsusiyyətləri, eyni hüquqları və imkanları. Dərslik, II Hissə,səh. 23-26.</p>	<p>e.com/watch? v=d6iCZKnGnew e) „ Uşaq hüquqlarının konvensiyası cizgi filmində“ " -</p> <p>axtarış - http://apk.ge/ https://www.youtube.com/watch?v=CgjN8iErxC0 f) „ Uşaq hüquqlarının konvensiyası cizgi filmində“ " -</p> <p>Çirkli əllər - https://www.youtube.com/watch?v=lbIgsvjupbw g) „ Uşaq hüquqlarının konvensiyası cizgi filmində“ -</p> <p>basketbol https://www.youtube.com/watch?v=O1y1MYXHZ6g</p> <p>„İnsan ehtiyac içində“ təşkilatı - https://www.youtube.com/watch?v=Z7o94oNpvnw</p> <p>İnsan ehtiyac içində“ təşkilatı – „Addım atdım“ sənədli film https://www.youtube.com/watch?v=EtPGbjFN7QA</p>	<p>tərəfindən uşağın öhdəlikləri ilə bağlı misalların düşünülməsi və prezentasiya/təhlil.</p> <p>Dəftər, II Hissə,səh. 13.</p> <p>Tövsiyə: Bu çalışma ona xidmət edir ki, məhdud imkanlı şəxsləri şagirdlər əlil (əvəzinə məhdud imkanlı şəxs), kor (əvəzinə görmə qabiliyyəti zəif), kar (əvəzinə eşitmə qabiliyyəti zəif,) sözü ilə adlandırmasınlar. O, jestlər dilindən istifadə edir.Bir neçə jest göstərə bilərsiniz, məsələn, əl çalmaq, salamlamaq....</p> <p>Dəftər, II</p>
--	---	---

			Hissə,səh. 14-15.
<p>Əsas suallar:</p> <p>Münaqişədən necə kənar olaq və ya həmyaşıdlarla münaqişəni dinc yolla necə həll edək?</p> <p>Anlayışlar:</p> <p>Məktəb, şagird, münaqişə, yoldaş/həmyaşıdlar, məsuliyyət, qaydalar, zorakılıq, qayğı, eyni hüquqlar.</p>	<p>İakob Qoqebaşvilinin „Tərs keçilər“ hekayəsinin təhlili. Dərslük, II Hissə,səh. 71.</p> <p>Beyin həmləsi mövzu üzrə: məktəb münaqişəsinin səbəbi nə ola bilər və onu dinc yolla necə həll etmək olar; Dərslük, II Hissə,səh. 27-29.</p> <p>Oyun: „Kim məni daha yaxşı tərifləyə bilər?“</p> <p>Zorakılıqla (məs., münaqişə, dava) və bir-birinə hörmətlə (məs.: yoldaşlıq, barışıq, şəfqət, hörmət) bağlı şifrələnmiş sözlərin tapılması.</p>	<p>Məktəbdə utancaq şagirdə necə yardım edək? Müəllimə məsləhətlər - <i>(başlıqla tapın)</i></p> <p>Qısametrajlı bədii film „Kirpi“ https://www.youtube.com/watch?v=vr1yqwGsq74</p> <p>http://kids.ge/articles/Müəllimin gözü ilə uşaqların aqressiyasının bəzi səbəbləri</p>	<p>Komiksin çəkilməsi. Komiks məktəbdə baş verən münaqişə vəziyyətinin dinc yolla həllini təsvir edir. Müəlliflər təsvir edirlər ki, hansı əhvalatın şəklini çəkmişlər və şəkil qəhrəmanlarının ətrafında hansı vəziyyətdir. Sınıfda şekillərin sərgisini təşkil edin.</p> <p>Baş çatdırılmamış əhvalatın davamı. Bunda onlar həmyaşıdları arasında baş verən münaqişə vəziyyətindən çıxış yolunu tapmalıdırlar.</p>
<p>Əsas suallar:</p> <p>Məktəbdə çalışan müxtəlif peşənin insanları məktəbə necə qayğı göstərirlər?</p>	<p>„Hansı papaq hansı peşəyə uyğundur?“ Dərslük, II Hissə, səh. 31.</p> <p>Mövzu üzrə sorğu: məktəbdə çalışan müxtəlif peşənin insanları nə üçün və necə öz peşələrini</p>		<p>İnşa yazısı: Mən məktəbi bitirəndə. Dəftər, II Hissə,səh. 18.</p>

<p>Arzuladığım gələcək peşəm üçün təhsil mənə necə kömək edəcəkdir?</p> <p>Anlayışlar: Məktəb, şagird, təlim / əmək, qənaət etmək, peşə</p>	<p>seçmişlər.</p> <p>Qruplar arasında müsabiqənin keçirilməsi: kim daha çox peşə tanıyır.</p>	<p>Peşələrin siyahısı https://ka.wikipedia.org/wiki/Peşələrin_siyahısı</p>	
<p>Əsas suallar: Məktəbdə xəstəliklərin yayılmasının qarşısını necə ala bilərik, şəxsi gigiyenaya necə riayət edək və sağlam qidalanaq?</p> <p>Anlayışlar: Məktəb, şagird, qayğı, sağlam həyat qaydası.</p>	<p>Beyin həmləsi: şəxsi gigiyena nəyi nəzərdə tutur? Məktəbdə şəxsi gigiyena nəyi bildirir?</p> <p>Diskussiya: Uşağın fiziki inkişafı üçün düzgün oturmaq nə üçün lazımdır? Onurğanın əyilməsinə nə səbəb olur?</p> <p>Qrup işi: a) məktəb bufetinin menyusunu tərtib etmək; b) azuqə çantasının menyusunu tərtib etmək.</p> <p>Qonaq şəklində sinfə həkimin (məktəbin) dəvət edilməsi. O, şagirdlərə yoluxucu xəstəliklərdən necə qorunmaq haqqında danışacaqdır.</p> <p>Oyun. Oyun çərçivəsində şagirdlər müxtəlif xəstəlikləri (sarılıq, qızılca, qrip) təsvir edir və bir-birindən xəstəliyi tapmağı xahiş edirlər.</p> <p>Sinifdə davranış qaydalarının yazılması ki, qrip epidemiyası olduğunda özümüzü necə qoruyaq. Dərslik, Hissə1, səh. 44.</p>	<p>Məktəbdə sağlam qida https://www.youtube.com/watch?v=g5TWFED4Qdo</p> <p>Qrip https://www.youtube.com/watch?v=ntXSY42JWPY</p> <p>Qızılca (rubela) / çiçək xəstəlikləri / https://beer.ir-info.ru/video/dm2F2wRtOYk</p> <p>Tanış olun - qızılca! https://mkurnali.ge/pediatrica/bavshvtha-infeqciebi/9850-gaicanih-tsithela-nakheth-video.html</p> <p>Sarılıq https://www.youtube.com/watch?v=NXRvHWZ6iuE</p> <p>Vaxtı ötmüş ərzaq</p>	<p>Sağlam həyat qaydası barəsində qrup prezentasiyası (konkret olaraq məktəbdə sağlam həyat qaydasına əməl etmək).</p> <p>Hekayənin/nağlın hazırlanması. Bunda hər hansı bir xəstəlikdən necə qorunmanın tarixi verilir. Müəllimin yardımı ilə şagirdlər qeyd edilən xəstəliklərdən qorunma yollarını dəftərə yazırlar.</p> <p>II Hissə, Çalışma 2, səh. 27-28.</p>

		http://borjomi.tv/axali-ambebi/servisi-da-momxmarebeli/article/4260 - vadagasuliproduqtidamomk hmare belthauflebebi	
<p>Əsas suallar:</p> <p>Fövqəladə hallarda necə hərəkət edək?</p> <p>Təhlükəsiz məktəb mühitinin yaradılmasına necə və nə üçün qayğı göstərməliyik?</p> <p>Anlayışlar:</p> <p>Məktəb, şagird, təhlükəsizlik, fəvqəladə hallar, təxliyyə, yanğınaqarşı lövhə.</p>	<p>Beyin həmləsi mövzu üzrə: məktəbdə hansı təhlükəsizlik qaydalarına əməl etmək lazımdır?</p> <p>Məktəbin təxliyyə planı ilə tanışlıq (təxliyyə planından istifadə etməklə fəvqəladə halın imitasiyasını etmək mümkündür).</p> <p>Qrup prezentasiyaları mövzu üzrə: Təxliyyə qaydaları (Yanğın/ zəlzələ zamanı). Dərslik, səh. 40-41.</p> <p>Məktəbin yaxınlığında yol nişanları və hərəkət qaydaları ilə tanışlıq üçün ekskursiya. Dərslik, II Hissə, səh. 32-39.</p> <p>Ciqsou metodu: Dərsliyə əsasən (səh. 36-27) şagirdlər piyadanın küçədə hərəkət qaydaları ilə tanış olurlar.</p>	<p>Təhsildə fəlakət riskinin azaldılması komponentinin inteqrativliyi Müəllif: MMC „Neomedia Qrup“ http://buki.ge/programsarchi ve -3.html</p> <p>Cizgi filmi „Zəlzələ“ https://www.youtube.com/watch?v=YIYIHgnv1aE</p> <p>Elektron oyun http://buki.ge/program_sarchive-3.html – zəlzələ.</p>	<p>Dəftər, Çalışma 1-4, II Hissə,səh. 24-26.</p> <p>Fövqəladə hallarla bağlı əsas sözlərin (təhlükəsizlik, fəvqəladə hallar, təxliyyə, yanğınaqarşı lövhə) istifadəsi ilə inşa yazısı.</p> <p>Plakatın hazırlanması. Bu da bizi təhlükəsizliyə əməl etməyə çağırır. Qrup işi, eləcə də fərdi iş mümkündür.</p> <p>Qrup prezentasiyası: Mən piyadayam! Sərnişinəm! Avtomobil həvəskarı/sürüc ü olacağam! Dəftər, II Hissə,səh.</p>

			21. <i>Baxın, Əlavə, qiymətləndirmə rubrikası 6.</i>
--	--	--	---

Mövzu: Yaşadığım mühit

Məqsəd	Fəallıq	Əlavə resurs	Qiymətləndirmə
<p>Anlayışlar, Əsas suallar</p>	<p>Sınıf fəallıqları üçün ideyalar; Təklif edilən fəallıqların həyata keçirilməsi üçün müəllimlərə metodoloji məsləhətlər</p>	<p>Fəallıqların həyata keçirilməsi üçün material + müəllimlər üçün əlavə oxu resursu</p>	<p>Tapşırığın növü Qiymətləndirmə rubrikası</p>
<p>Əsas suallar: Kəndimin/şəhəri min tarixini, diqqətəlayiq yerlərini və bugünkü vəziyyətini bilmək nəyə görə mənim üçün önəmlidir?</p> <p>Anlayışlar: Məhəllə/icma/qonşu, təqlid ediləsi şəxs, diqqətəlayiq yerlər, keçmiş, indiki zaman, gələcək zaman.</p>	<p>Rollarla oyun. Oyunda müəllim qonaq rolunu yerinə yetirir, bələdçilərin rolunda olan şagirdlər isə bir-biri ilə diskussiya aparırlar ki, „turisti“ icmalarında nə ilə tanış etməlidirlər və nə üçün.</p> <p>Dərslik, II Hissə, səh.69.</p> <p>Müəllim əvvəlcədən hazırladığı fotosəkilləri şagirdlərə təqdim edir və onlardan xahiş edir ki, səkillərin diqqətəlayiq yerləri təqdim edib- etmədiyinə əsasən onları qruplaşdırsınlar (T diaqramının əsasında).</p>	<p>HTTP://INTERMEDIA.GE/məqalə /67463Gürcü cənnəti- Gürcüstanda yerlər – hansıları mütləq görmək lazımdır/30</p>	<p>Əvvəlcədən işlənilib hazırlanmış anketin vasitəsilə öz icması haqqında marahli əhvalatı axtarib təqdim etməlidirlər.</p> <p>Sorğu anketi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Keçmişdə mənim şəhərim/kəndim necə idi? ✓ Onun müasir vəziyyəti necədir – indiki zamanı? ✓ Şəhərimdə/kəndimdə hansı diqqətəlayiq yerlər vardır? ✓ Onları necə qoruyuruq? ✓ Gələcəkdə nə edərim ki, öz kəndimi/şəhərimi məşhurlaşdırım? <p>Layihə: Mənim diyarımın tarixi və mədəni mühiti. <i>Bax, Əlavə, Qiymətləndirmə rubrikası 7.</i></p>

<p>Əsas suallar:</p> <p>Nə üçün müxtəlif peşənin insanların ətrafımızda olması gərəkdir?</p> <p>Hansı müəssisələrin kəndin/şəhərin həyatında olması vacibdir?</p> <p>Nə üçün müxtəlif mal və xidmətləri əldə edirik?</p> <p>Anlayışlar: Məhəllə / icma/qonşu, qənaət, peşə, mal, xidmət, sahibkar, istehlakçı.</p>	<p>Beyin həmləsi: İcmada müxtəlif peşənin insanları olmadan yaşamaq mümkündürmü? Nə üçün?</p> <p>Oyun - „Nə baş verə bilərdi?“, hansında icma üçün lazımi peşələr (məs., yangınsöndürən, polis, həkim, süpürgəçi...) nəzərdən keçiriləcəkdir. Dərslik, Hissə 2, səh: 48-49.</p> <p>İcma üçün lazımi hər hansı bir peşənin insanın qonaq dəvət edilməsi.</p> <p>„Evimizin yanında şirniyyatçı“ hekayəsinin təhlili. Dərslik, səh. 50-51.</p>		<p>İnşa yazısı: Mən məktəbi başa vuranda. Dəftər, II Hissə,səh. 18.</p> <p>Sərginin təşkili — „Peşələr kolleksiyası“ (burada cəmiyyət üçün lazımi peşənin insanları və onların fəaliyyəti təsvir ediləcəkdir).</p> <p>Layihə: Evimizin yanında şirniyyatçı, Dəftər, II Hissə,səh. 36.</p> <p>Tövsiyə: Layihə üçün təklif edilən şirniyyat və qənnadı istehsalatı (çünki onlar, demək olar ki, hər yerdə vardır). Amma növbətilər də ola bilər: Avtomobil yuyucu, gözəllik salon, avtomobil təmiri, limonad istehsalatı, dərziçilik, şərab zavodu və s. Buna görə də şagirdlərin özləri seçməlidir. Bax, <i>Əlavə, qiymətləndirmə rubrikası 8.</i></p>
<p>Suallar: Bizi nə maraqlandırır və məhləmizin</p>	<p>Vəziyyətin təhlili, hansında icmada baş verən münaqişə səbəbləri və onların həlli yolları təqdim edilir.</p>	<p>Cizgi filmi</p>	<p>Baş çatdırılmamış hekayətin (hansının başlanğıc hissəsini müəllim danışır)</p>

<p>sakinlərinin hansı ümumi qayğısı vardır, icmamız üçün hansı faydanı verə bilərəm (insana kömək; ictimai fəaliyyət)? İcmada dinc yaşamaq üçün bir-birinə hörmət etmək nə üçün vacibdir?</p> <p>Anlayışlar:</p> <p>Məhəllə/icma/qonşu, münəfiqə, məsuliyyət, qayğı, eyni hüquqlar.</p>	<p>Hər hansı bir filmin nümayişi – təhlili (məs., təşkilatın „İnsan ehtiyac içində“, „Mənim qardaşım Drona“ filmi) Qeyd edilən təşkilat diskə yazılmış filmi məktəblərə vermişdir (Vətəndaş təhsili müəllimlərinə).</p> <p>„Düşmənçilik“ gürcü cizgi filminin nümayişi...</p> <p>Diskussiya: vəziyyətlərin təhlili (icmada baş verən əhvalatlar). Dərslik,səh. 66-67.</p>	<p>„Küçəmizdən uşaqlar“ https://www.youtube.com/watch?v=1u3doWI-g2g; G-PriEd, ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi (USAID).</p> <p>„İnsan ehtiyac içində“- 12 yaşlı qız anası ilə birlikdə çox yoxsul vəziyyətdə yaşayır https://www.youtube.com/watch?v=sRf4WxsXrdg</p> <p>„Düşmənçilik“ gürcü cizgi filmi“ https://www.youtube.com/watch?v=OgaW5y874Ao</p>	<p>tamamlanması, bu da icmanın probleminin həlli yollarını təsvir etməlidir.</p> <p>„Düşmənçilik“ gürcü cizgi filminə əsasən kiçik cizgilərin çəkilməsi: Rəqib quşlar daha irəli görün olsaydılar</p> <p>Çalışma 2, Dəftər, Hissə II, səh. 45.</p> <p>İcması üçün aktual sosial problemin (məs., suyun kəsilməsi, zədələnmiş yol örtüyü) seçilməsi və təhlili. Onun həlli nə ilə bağlıdır (maliyyə və insan resursları)</p>
<p>Əsas suallar: İcmamızın təbii və mədəni mühitini necə və nə üçün qorumalıyam?</p> <p>Kəndimin, şəhərimizin tarixini, onun diqqətəlayiq</p>	<p>Fotoşəkillərin vasitəsilə (məs.: fotoşəkillərdə zədələnmiş yazılar, cızılmış freskalar, qırılmış divarlar, çirkləndirilmiş və ya kəsilmiş meşə təqdim edilir) uşaqların təhrik edilməsi və növbəti mövzu üzrə diskussiya: bu vəziyyətin yaxşılaşdırılması üçün nə edə bilərəm?</p> <p>Beyin həmləsi: təbiətə necə yardım edə</p>	<p>Film „Ağac əkən insan“ https://www.youtube.com/watch?v=4tu1iSIUwek</p>	<p>Validənlərlə/yaşlı insanlarla növbəti mövzu üzrə sorğunun aparılması: Bu və ya digər yer əvvəllər necə görünürdü (dağ, ağaclıq, çay, göl).</p> <p>Dəftər, II Hissə,səh.46-47.</p>

<p>yerlərini və bugünkü vəziyyətini bilməyim nə üçün önəmlidir?</p> <p>Anlayışlar: Məhəllə / icma / qonşu, diqqətəlayiq yerlər (mövzunun kontekstində) , könüllülük, məsuliyyət, qayğı, iştirak, ətrafın qorunması.</p>	<p>bilərəm.</p> <p>Hər hansı bir filmin təhlili.</p> <p>Vəziyyətin təhlili. Dərslik, II Hissə, səh. 66-67.</p> <p>Təbiətdə dərslin keçirilməsi. Bu zaman şagirdlər mövcud vəziyyəti qiymətləndirirlər və bu mühitin kamilləşdirilməsi ehtiyacını müəyyənəşdirirlər (məs., təmizlik, yaşıllıq).</p>		<p>Layihə: Doğma diyarın təbiətinin xüsusiyyətləri. <i>Baxın, Əlavə, qiymətləndirmə rubrikası 9.</i></p>
<p>Əsas suallar: Cəmiyyətim üçün idman və istirahət yerləri nə üçün lazımdır?</p> <p>Anlayışlar: Məhəllə / icma / qonşu, qayğı, sağlam həyat qaydası</p>	<p>Diskussiya: asudə vaxtımızı necə keçirək - kompüter arxasında, kitablarla və ya həyətdə.</p> <p>Vəziyyətin təhlili, burada görünür ki, icmada/həyətdə/məhəllədə mövcud sağlan mühit uşaqların sosiallaşmasına necə dəstək verir: Dərslik, səh. 65-68.</p> <p>Təbii mühitdə dərslin aparılması, bu zaman şagirdlər onların nəslə üçün naməlum olan müxtəlif sağlam oyunları öyrənir (məs., ortada qalma, rezin-rezin, sinif-sinif) və oynayırlar.</p>	<p>Məktəbdə ətraf mühitin təlimi, Müəllimin kitabı, I-IX siniflər. Səh: 42-59</p> <p>http://eiec.gov.ge/getattachment/mövzular/Environmental-Education/For-Teachers/UNDP_Guidebook_2013_GEO.pdf.aspx</p>	<p>Tematik şəklın çəkilməsi: həyətimizi necə bəzəyək ki, sağlam həyat qaydasına əməl etməkdə mənə dəstək versin. Dəftər, II Hissə, səh. 46-47.</p> <p>Müsahibə vasitəsilə oyunların axtarılması, bunları da nənə-babalarımız oynayırdılar.</p>
<p>Əsas suallar: Həyətdə təhlükəsizlik qaydalarına necə əməl edirəm?</p> <p>Küçədə hərəkət</p>	<p>Beyin həmləsi: Həyətdə oynadıqda hansı təhlükə ilə üzləşə bilərik? Həyətdə oynadıqda hansı təhlükə ilə üzləşə bilərsiniz? Təhlükəsiz necə oynaya bilərsiniz?</p> <p>İcmada mövcud təhlükəli vəziyyətlərin təhlili.</p>	<p>Fövqəladə halların idarə xidməti http://ema.mia.gov.ge/gallery/video</p> <p>Küçədə hərəkət qaydaları</p>	<p>İnşa: „Sahibsiz itlər“.</p> <p>Dəftər, II Hissə, səh. 40-44.</p> <p>Şəklın və ya kağızın</p>

<p>qaydalarını nə üçün və necə qoruyuram?</p> <p>Kəndin/şəhərin həyatında hansı müəssisələrin olması vacibdir; onlardan hansı təhlükəsizliyə əməl edilməsində yardım edir?</p> <p>Təbii fəlakətlərin qarşısını necə əlaq və fəvqəladə hallarda necə hərəkət edərkən (mənim və başqalarının təhlükəsizliyi)?</p> <p>Anlayışlar:</p> <p>İcma, təhlükəsizlik, fəvqəladə hallar, yol nişanları.</p>	<p>Dərslük, II Hissə, səh. 56-61.</p> <p>İcmada baş verən fəvqəladə vəziyyəti əks etdirən videonun təhlili, burada bu və ya digər peşənin insanı (məs., yanğınsöndürən, xilaskar) problemi həll edən rolundan çıxış edir;</p> <p>Buklarla elektron oyun. Bunda cəmiyyət üçün qorxulu fəvqəladə hal təqdim edilmişdir (Baxın, Buki.ge)</p> <p>Sınıfdən kənar „İşıqfor“ oyunu.</p> <p>Öyrənilən yol nişanlarından istifadə etməklə yol hərəkətinin oyunlaşdırılması.</p> <p>Polisin dəvət edilməsi və onun fəaliyyəti haqqında söhbət (ictimai asayişə qayğının göstərilməsi).</p> <p>Simulyativ oyun ((sınıfdən kənar) „İcma üzvləri“, „xilaskarlar“ və „112 əməkdaşları“ vasitəsilə yanğının ləğv edilməsi).</p>	<p>https://www.youtube.com/watch?v=Ae6QX94UuZk</p> <p>Fəlakətlər riskinin azaldılması: zəlzələ; https://www.youtube.com/watch?v=2CDB70mcRbs. Təşkilat Save the Children, Avropa Komissiyasının Humanitar missiyası və vətəndaş müdafiəsi ofisi (ECHO).</p> <p>Fəlakətlər riskinin azaldılması : Daşqın https://www.youtube.com/watch?v=GNz_HM-JQTQ; Təşkilat Save the Children, ECHO.</p> <p>Fəlakətlər riskinin azaldılması: Yanğın https://www.youtube.com/watch?v=IHfjqUKuhDM; Save the Children, ECHO.</p>	<p>makətinin hazırlanması, bundan da evdən məktəbə qədər yolda yerləşən müəssisələr, yollar və yol nişanları təsvir ediləcəkdir;</p> <p>Yol nişanları mövzusunda sərginin təşkili.</p> <p>„Narahat“ işıqfor barəsində müsabiqə nağılının hazırlanması. İşıqforun bir rəngi sönmüş və əhaliyə lazımı xəbərdarlığı verə bilmir.</p>
<p>Əsas suallar: Bizi nə birləşdirir və məhəlləmizin sakinlərinin hansı ümumi qaygısı vardır, icmamız üçün hansı</p>	<p>Qonağın dəvət edilməsi. Qonaq Gürcüstanın hər hansı bir şəhərinin/ rayonunun müxtəlifliyi barəsində danışacaqdır (məs., belə bir şəhərdə/ rayonda yaşamaq hansı xeyri vermişdir, hansı problemləri olmuşdur, necə həll etmişdilər).</p>		<p>Qrupda iş: icmanın/məhəllənin simvolunun hazırlanması.</p> <p>İcma üzvlərini xəbərdar etmək üçün</p>

<p>faydanı verə bilərəm (insana yardım; ictimai fəaliyyət)?</p> <p>İcmada dinc yaşamaq üçün bir-birinə hörmət etmək nə üçün önəmlidir?</p> <p>Anlayışlar: Məhəllə / icma / qonşu, müxtəliflik, eyni hüquqlar</p>	<p>„Payız günəşi“ bədii filmindən parçanın təhlili. Filmdə Tbilisi həyatının müxtəlifliyi və qarşılıqlı şəfqət görünür. Dərslik, II Hissə, səh. 63-64.</p>	<p>„Payız günəşi“ bədii filmi https://www.youtube.com/watch?v=pwY0kHb1wvk 23:20-24:20; 28:42-30:27; 56:11-57:02; 1:06-1:07</p> <p>Keçmiş Tbilisi https://www.youtube.com/watch?v=ZJ7OqZooS8E</p>	<p>məktubun yazılması/plakatın yaradılması. Məktubda/plakatda icma üçün aktual hər hansı bir sosial problem göstəriləcəkdir.</p> <p>İnşa: İcmamızda yaşayan insanları bir-birindən fərqləndirən və bir-biri ilə birləşdirən nədir, bir-birimizə necə yardım edirik.</p>
<p>Əsas suallar:</p> <p>Mən və həmyaşıdlarım icmanın həyatında necə iştirak edirik?</p> <p>Bizi nə birləşdirir və icma üzvlərimizin hansı ümumi qayğıları vardır?</p> <p>İcmamız üçün hansı faydanı verə bilərəm (insana yardım; ictimai fəaliyyət)?</p>	<p>„Turp“ hekayəsinin/cizgi filminin təhlili</p> <p>Şagird tərəfindən öz icması üçün aktual bir problemin ayrılması (məs., qəza vəziyyətində yol, bina) və bunun həlli üçün lazımı tədbirlərin qarşıya qoyulması.</p>	<p>„Turp“ cizgi filmi https://www.youtube.com/watch?v=RqTj2OnHkIQ</p>	<p>İcmanın həyatında həmyaşıdların (o cümlədən məhdud imkanlı uşaqların) cəlb olunmasını əks etdirən tematik şəklin hazırlanması. Dəftər, II Hissə, səh. 45.</p> <p>Reportaj: Həyatımızın əhvalatları. Şagirdlər söyləyirlər ki, onların həyatında önəmli olan nədir (ağaclar, heyvanlar, quşlar, tikililər, skver və s.), onlara necə qulluq edirlər, necə qoruyurlar, necə</p>

Anlayışlar: Məhəllə /icma /həmyaşdlar			əylənilər və s. <i>Bax, Əlavə, qiymətləndirmə rubrikası 10.</i>
--	--	--	--

Dərslərin nümunəvi ssenariləri

16. Mənim təhlükəsizliyim

Giriş

Təhlükəsizlik qaydalarını bilmək təkcə öz peşəkar fəaliyyətləri ilə bu problemlərlə (xilaskarlar, yanğınsöndürənlər, patrul, təcili yardımın həkimləri) sıx əlaqədə olanlar üçün vacib deyil, eləcə də sıradan insanlar üçün də vacibdir. Bu məsələnin öyrənilməsi gözlənilən təhlükələr haqqında bilik əldə etməkdə, kritik hallarda ayıq və özünə inamlı olmaqda, lazım gəldiyi halda işə hərəkət etməkdə yardım edəcəkdir.

Məqsədlər

Şagirdlər bacarmalıdırlar:

- təhlükədən ibarət vəziyyətləri müəyyənləşdirməyi;
- təhlükəli vəziyyətlərdə davranmağı öyrənməyi;
- təhlükənin nə olduğunu və onun nə üçün yarandığını anlamağı;
- öz həyatlarına qayğı göstərməli, ehtiyatlı yanaşmaların formalaşdırılmasını.

Anlayışlar

- təhlükəsizlik;
- fəvqəladə hal;
- məcəllə.

Lazımı vaxt

Bir dərs.

Materiallar

- Çalışma 1: fikirləş və yaz!
- Çalışma 2: yaddaş kitabını doldur;

Dərsin gedişi

1. Çağırış. Hər bir uşaq “Üç donuz balasının əhvalatı” nağılını bilir. Bu nağılın ətrafında qoyulan suallarla şagirdləri diskussiyaya çağırın.

- Nağılı yadınıza salın: „Üç donuz balasının əhvalatı”. Donuz balaları evləri nə üçün tikirdilər? (donuz balaları evləri ona görə tikirdilər ki, qışda qardan və soyuqdan əziyyət çəkməsinlər);

- Onlar hansı tələbatlarını ödəmək istəyirdilər? (soyuq və təhlükəsizlik);
- Donuz balaları hansı təhlükədən özlərini qorumalı idilər? (əsas təhlükə yırtıcı heyvanlar idi);
- İnsan həyatda hansı təhlükələrlə üzləşə bilər, insanları hansı təhlükələrdən qorumaq lazımdır? Onlar hansı təhlükələrə rast gələ bilərlər? (cavablar müxtəlif ola bilər. Müəllim onları tamamlayır: bu, evdə yanğın, küçədə bədxahlarla və ya itlə qarşılaşma, attraksionda əyləncə zamanı bədənə xəsarət yetirmək və s. ola bilər).

2. İzah edin: təhlükəli vəziyyət insanın sağlamlığı və həyatı üçün təhlükə gözləndikdə yararır.

3. Şagirdlərin cavablarını və fikirlərini dərslərin mövzusu ilə əlaqələndirin. Şagirdlərlə şəxsi təhlükəsizlikləri haqqında söhbət edin. Cavablara əsaslanaraq izah edin: təhlükə nə zaman yarana bilər, onlar hansı təhlükələrlə üzləşə bilərlər, hətta məktəbdə də.

4. “Təhlil edin” (Şagirdin kitabından) rubrikasından istifadə edin və çalışın ki, şagirdlər fikirlərini tam olaraq formalaşdırsınlar. Onların mümkün təhlükələr ətrafında müzakirələrə fəal cəlb olunmalarına imkan verin.

Müzakirə edin: təhlükə yarana bilər:

- ✓ tənəffüs zamanı oynadıqda;
- ✓ məktəbdə davranış qaydalarına riayət etmədikdə;
- ✓ küçədə/yolda hərəkət zamanı, alovla münasibət zamanı;
- ✓ qazla münasibətdə;
- ✓ elektrikle münasibətdə;
- ✓ naməlum şəxslərlə münasibətdə;
- ✓ attraksionda əyləndikdə.

(Ehtimal ki, şagirdlər təhlükəli davranışa görə hər hansı bir vəziyyətdə bütün halların təhlükəli olduğunu anlamadırlar).

5. İnsana həyatda çoxlu bilik və bacarıq gərəkdir. O cümlədən, istənilən təhlükəli şərtlərdə düzgün davranmağı bilmək çox vacibdir. Müxtəlif təhlükə barəsində daha çox məlumatın olduğu halda, özünə daha çox inanırsan. Bu da çox vacibdir. Əgər insan özünə, öz biliyinə inanırsa, təhlükəni mütləq dəf edə bilər.

6. “Şagirdlərin əxlaq məcəlləsi” haqqında söhbət edin. Məktəbdə şagirdin təhlükəsizliyini vurğulayan hissəyə diqqət yönəldin:

- qadağan olunan əşyaların siyahısı: soyuq (iti) və odlu silah, partlayıcı maddələr, mobil telefon və digər texniki vasitələr, hansılar ki, dərs prosesinə mane ola bilərlər.
- geyim qaydası (çalışın ki, şagirdlər fikirlərini bildirsinsinlər);
- qaydaların pozulması: məktəb ərazisində zorakılıq, partlayıcı alətlərin məktəbə gətirilməsi və s.

7. Bu qaydaların pozulduğunda nə baş verəcəkdir? Məktəb həyatından misallar gətirin.

1. *Olmaz: çoxlu uşaqların olduğu yerdə qaçmaq; pəncərəaltında əyləşmək; dalaşmaq; icazəsiz və səbəbsiz dərsləri buraxmaq, məktəbə iti əşyalar gətirmək və s.*

2. a) *qaçan zaman kiminləsə toqquşa, kimisə yıxıb və yıxıla bilərsən, özünü incidə və ya bədənin hissəsini qıra bilərsən;*

b) *əgər bir-birinizə toxunsanız, pilləkanlardan yıxıla bilərsiniz;*

c) *dava istənilməyən çətinliklərə səbəb ola bilər;*

ç) *pəncərəaltında oturduqda şüşə sınıb sizi yaralaya bilər.*

8. Şagirdlərdən xahiş edin ki, Çalışma 2-ni yerinə yetirsinlər: fikirləş və yaz! (cavablar fərqli ola bilərlər):

1. Davranışın 4 qaydası, bunlar da evdə özünü müdafiə edilmiş hesab etməkdə yardım edəcəkdir.

a) *kənar adama qapı açmaram;*

b) *eyvanda oynamaram;*

c) *elektrik cihazları ilə ehtiyatlı davranıram;*

d) *lazım gəldiyi halda, 112-yə zəng edərəm.*

2. Bu qaydaların pozulduğu halda, nə baş verəcəkdir? *(evə cinayətkar soxula bilər, eyvandan yıxıla bilərsən (son illərdə belə əhvalatlar çox baş vermişdir); yanğın baş verə bilər; evdəki insan/insanlar zədələnə bilərlər və s.).*

3. Yanğın maşını nə rəngdədir və nə üçün? *(qırmızı rəngdədir. Bu rəng hamı üçün gözə dəyəndir);*

4. Hansı peşənin insanları yanğınla mübarizə aparırlar? *(yanğınsöndürənlər, yanğınsöndürən qorxmaz, ağıllı, fiziki cəhətdən güclü, öz işini yaxşı bilən, riskli).*

9. Şagirdlərə xilasetmə xidmətinin rolu və təyinatı barəsində açıqlamalar verin. Sinfə 10 dəqiqəlik görüşə hər hansı bir xilaskarı dəvət etməyiniz yaxşı olardı. Xilaskar insanın diqqətsizliyi üzündən özünü hansı təhlükəyə atdığını və bu təhlükənin hansı nəticələrlə başa çatdığını dəfələrlə görənlərdir.

Nəticə

İstənilən vəziyyətdə qorxmamaq və özünü itirməmək və daxili təlatümü dəf etmək lazımdır. Bütün bunları yaşamamaq üçün elə birinci dərstdən təhlükəsiz hərəkət qaydalarını öyrənmək lazımdır: Lövhyəyə “Təhlükəsiz hərəkət qaydaları”-nı yazın (Baxın: Çalışma 1: yadda saxla).

- Təhlükəni müəyyənləşdir!
- İmkan daxilində, ondan uzaq ol!
- Lazım gəldiyi halda, - hərəkət et!

Sonra şagirdlərlə birlikdə onların bu qaydaların hamısı ilə razılışib-razılışmadıqlarını nəzərdən keçirin. Eləcə də “Təhlil edin” (Şagirdin kitabından) rubrikasından istifadə edin və təhlükəsizliyin müdafiəsini atalar sözləri ilə əlaqələndirin.

Qiymətləndirmə

Çalışma 1: Yaddaş kitabçasını doldur! Şagirdlərdən xahiş edin ki, şəkli kəsib yaddaş kitabçasını doldursunlar və onu gündəlik çantada gəzdirdikləri dəftərdə və ya kitabda saxlasınlar.

17-18. Təhlükə evdə də tapılır!

Giriş

Bir çox hallarda uşaqlar elə bilirlər ki, əgər evin qapısını yaxşı bağlasalar, təhlükəsiz olurlar. Amma təhlükə evdə də ola bilər. Əgər diqqətli olsanız və unutqan olmasanız, o zaman qorxuya heç bir əsas yoxdur.

Məqsədlər:

Şagirdlər bacarmalıdırlar:

- evdə təhlükəli vəziyyəti görməyi;
- məişət əşyaları ilə münasibət zamanı təhlükələri müəyyənləşdirməli və onların qarşısını almağı;
- yangında təhlükəsizlik haqqında bilik əldə etməyi;
- elektrik cihazları ilə təhlükəsiz münasibət bacarığının inkişafını;
- şagirdlərdə məsuliyyət hissini və daha çox diqqət verməyin inkişafını.

Anlayışlar

- yangın;
- elektrik cihazları (ütü, elektrik çaydanı, isidici, saç feni...)

Lazımı vaxt

Bir dərs.

Materiallar

- Çalışma 1: Bu, təhlükəlidir!
- Çalışma 2: Cəsur yangınsöndürən.
- Çalışma 3: Nağıl qəhrəmanları.
- Çalışma 4: Plakatdan istifadə edərək, bu fənni məktəbdə keçməyən şagirdlərə yangın təhlükəsizliyi qaydalarını necə izah edərsiniz?
- “Təhlükələr” kartları.

Dərsin gedişi

7. –**Ötən dərsdə nəyi öyrəndiniz?** (*həyətdə təhlükəsiz davranış qaydaları ilə tanış olduq*).

- **Küçədə/həyətdə hansı təhlükələrin olduğunu adlandırın.**

- **Yadınızda nə qaldı?** (*yad adamla heç yerə getmək olmaz, naməlum maşına minmək olmaz, gecəyə qədər küçədə oynamaq olmaz, tanımadıqlarımıza qapı açmaq olmaz və s.*).

2. Ötən dərsin çalışmalarının cavabları: (**tövsiyə:** *yaxşı olardı ki, bu çalışmaları şagirdlər dərsin gedişində yerinə yetirsinlər*).

3. Şagirdlər ev tapşırığını təqdim edirlər.

4. **Çağırış:** şagirdlərin subyektiv təcrübələrinin aktuallaşdırılması. Mövzunun və məqsədlərin problemlə vəziyyətlər yaratmaqla formalaşdırılması.

-bəziləri düşünür ki, ev ən təhlükəsiz yerdir. Kim bu fikirlə razıdır və nə üçün? Kim razı deyil? Evdə hansı təhlükələr yarana bilər? (*cavablar müxtəlifdir*).

5. Bugünkü dərsin mövzusu evdə təhlükəsizlik qaydalarını öyrənməkdir.

- Bu mövzu ətrafında nəyi öyrənmək istərdiniz?

- Fikirlərinizdən irəli gələrək, bu gün təhlükənin nə üçün yarandığını öyrənəcəksiniz. Çətin vəziyyətlərdən çıxış yollarını axtaracaq, təhlükəli vəziyyətlərdə davranışın nəzəri və praktiki biliyini və bacarıqlarını möhkəmləndirəcəyik.

6. Evdə yarana bilən vəziyyətləri təhlil edək. Dərslərdə verilən “Təhlil edin” rubrikasından istifadə edin və şagirdlərdən xahiş edin ki, şəkillərdə təsvir olunan təhlükəsizlik qaydalarının pozuntusunun bütün hallarını sadalasinlar.

7. Şagirdlərə odun müsbət və mənfi tərəfləri haqqında danışın.

8. Yanğın nə üçün təhlükəlidir? Yanğının səbəblərini sadalayın. Müəllim onları lövhənin bir tərəfinə yazır (*elektrik avadanlığının nasazlığı, kibritlə oynamaq, unutkanlıq (söndürməyi unutdu), köz (sobanın) tez alışan əşyalar: (mebel, kitablar, pal-paltar, döşəmə, şpaler); neft sobası, benzin, təbii qaz, yanğına bir çox hallarda insanlar səbəb olurlar*);

9. Yanğın olduğu halda necə hərəkət edərsən? Müəllim cavabları lövhənin ikinci tərəfində yazır və şagirdlərin fikirlərini aşağıda verilən qaydalara əlavə edir:

- Əgər binada yanğın baş verərsə, özünü itirmə: dərhal yanğının mənbəyini axtar tap;
- Əgər yanğın ocağı böyük deyilsə, şal və ya hər hansı bir başqa parça (yaxşı olardı ki, parça islaq olsun) ilə onu hər tərəfindən möhkəm-möhkəm örtün. Bununla havanın çatdırılmasının qarşısını almış olarsınız;
- Əgər yanğın güclənirsə, dərhal binanı tərk elə, təhlükəsiz yerə get və yalnız bundan sonra 112 nömrəsinə zəng et;
- Tez uşaqları binadan çıxart və yanğınsöndürənləri gözlə;
- Əgər alışıb yanan otaqdan çıxma bilmirsənsə, dərhal yanğınsöndürənlərə zəng vur və sonra pəncərədən qonşuları və ötüb keçənləri köməyə çağır;
- Əgər hiss etsən ki, tüstüdə nəfəs tutulur, çıxışa təkərək iməkləyərək üz tut, çünki aşağıda tüstü nisbətən az olur;
- Girişdə baş verən yanğın zamanı liftə girin. Lift dayana bilər;

- Yanğınsöndürənləri gözləyəne qədər özünü itirmə, pəncərədən atılma, səni mütləq xilas edəcəklər;
- Yanğınsöndürənlər gələndə onların dediklərinə əməl et, onlar səni necə xilas etməyi yaxşı bilirlər.

10. Şagirdlərdən xahiş edin ki, şagirdin dəftərində **Bu, təhlükəlidir!** Çalışma 1-i yerinə yetirsinlər (cavablar).

1. Odun üzərində olan çaydana əl vurma, çünki o, qaynaradır;
8. Açıq elektrik birləşdiricisi təhlükəlidir;
9. Yuyucu/təmizləyici tozu götürmək olmaz, çünki zəhərləyicidir;
10. Ehtiyatlı insan təhlükənin qarşısını almağa çalışır;
11. Əgər evdə də ehtiyatlı və diqqətli sənə, o zaman pis heç nə baş verməyəcəkdir.
12. Bıçaq iti alətdir;
13. Əgər bədbəxt hadisə baş verərsə, dərhal təcili yardım çağırmalısən.
14. Barmağını saldıqda, elektrik açarı təhlükəli ola bilər.
15. Əgər dəmir məhəccəri yoxdursa, o zaman açıq pəncərədən boylanmaq təhlükəli ola bilər.
16. Evdə fişənglərdən, benqal işıqlarından, pirotexnikadan istifadə etməyin.

Təvsiyə. Dərslər çoxlu sayda fəallıqlardan ibarətdirlər. Müəllim onlardan hansı ilə sınıfdə işləməyi, hansını şagirdlərə ev tapşırığı kimi verməyi və ya sinfin imkanlarından irəli gələrək onların arasında seçim etməyi özü qərara ala bilər.

17. Şagirdlərdən xahiş edin ki, şagirdin dəftərindən Çalışma 2: **Qoçaq yanğınsöndürən!**-i yerinə yetirsinlər (özünü qiymətləndirmə).

Təvsiyə: bu dərsi 10-15 dəqiqəlik yazılı tapşırıqla davam etdirə bilərsiniz. Sınıfı cütlərə ayırın. Şagirdlərdən öz biliklərini 0-dan 3 bala qədər qiymətləndirməyi xahiş edin. Çalışmanı 2 üsulla yerinə yetirmək olar: I - ən yaxşı cavabın seçimi, II – hər üç cavabın ballarla qiymətləndirilməsi. Bu işə şagirdlərə əlavə təhlilin əsasını verir. Hər cütə öz fikrini bildirmək imkanını verin. Tapşırığı yerinə yetirdikdən sonra qrupun müzakirəsinə istənilən istiqamət verin – qoy, şagirdlər yanğına qarşı təhlükəsizlik qaydalarını axtarıb tapsınlar.

Çalışma 2: Qoçaq yanğınsöndürən!

1. Yanğın zamanı?

- a) 01 telefonuna zəng vuraram (3 bal);
- b) yardım üçün kimisə çağıraram (2);
- c) heç kimə heç nə deməyib qaçaram (0).

2. Əgər otaq tüstü ilə dolursa?

- a) Pəncərəni və qapını açaram(0);
- b) çıxışa doğru üz tutaram (2);
- c) burnumu-ağzımı örtüb çıxışa doğru sürünərəm. (3).

3. Əgər elektrik birləşdirici yanarsa?

- a) Su ilə və odsöndürənlə keçirərəm (0);
- b) sayğacı söndürüb, sonra odu söndürməyə başlayaram (3);
- c) yardım üçün qışqıraram (2).

4. Əgər yemək hazırlayan zaman tavada yağ yanarsa?

- a) Tavanın üzərinə isladılmış parça örtərəm (3);
- b) su ilə keçirərəm (0);
- c) Od bürüyən tavanı küçəyə çıxararam (1).

5. Əgər qaz sobasını yandırdıqda qaz yanmırsa, kibrit isə keçirsə?

- a) ikinci kibriti götürüb, qazı yenə yandıraram (0);
- b) qazı söndürərəm (0);
- c) qazı söndürüb böyükləri çağıraram (3);

6. Yanğının qurbanları əsasən ölürlər:

- a) qorxudan (0);
- b) tüstüdən (3);
- c) yanıqdan (2).

7. Əgər evdə təksənsə və aşağı mərtəbədən tüstü yuxarı qalxırsa?

- a) anama iş yerinə zəng etməyə çalışaram; (1);
- b) 112 telefonuna zəng vuraram. Sonra da yaş parçanı tənəffüs orqanlarına (burun-ağıza) qoyub yanğınsöndürənləri gözləyəyəm (3);
- c) Mülki müdafiə və təhlükəsizlik dərslini axtarıb taparam, onda belə bir hallarda necə hərəkət etmək göstərilir (0).

8. Otaqda tüstü olduqda yaş parçanı nə üçün tənəffüs orqanlarının üzərinə qoymaq lazımdır?

- a) yaş parça üzünü yanğından qoruyur (1 bal);
- b) yaş parça bədəni qızmış havadan və tüstünün zəhərli qazlarından qoruyur (3 bal);
- c) yaş parça bədəni sərinləşdirir (0 bal).

9. Əgər paltarın od tutub yanarsa?

- a) qaçıb paltarı cırmağa çalışaram (0);
- b) yıxılıb odu söndürmək üçün yuvarlanaram (3);
- c) şala bürünərəm (2).

10. Əgər görsən ki, meşənin yaxınlığında od tayası yanır?

- a) yan keçərəm (0);
- b) söndürməyə, üzərinə torpaq səpməyə çalışaram (3);
- c) böyükləri xəbərdar edərəm (2).

Əgər cütlük 30 bal toplayarsa (birlikdə 60), o zaman ona qoçaq yanğınsöndürən adı verin; əgər 25 bal toplayarsa – yeni başlayan yanğınsöndürən; əgər 20 bal toplayarsa – ona yanğınsöndürməyə qədər hələ bilik almaq gərəkdir. Şagirdlərə izah edin ki, yanğınsöndürənlərə səhvlər buraxmaq bağışlanmır. Bu cür şagirdlərdən evdə çalışmada verilən halları oxumağı və analiz etməyi xahiş edin. Şagirdlər balların cəmini və öz “adlarını” çalışmanın əvvəlində özləri yazırlar.

Çalışmanı ən yaxşı nəticələrlə və tez yerinə yetirən cütlüyü həvəsləndirmək məqsədilə xırda mükafatla və ya “Qoçaq yanğınsöndürən” medalları ilə mükafatlandırmaq olar.

Şagirdlərin elə birinci dərslərdə mükafatlandırılması həmin fikri daha da möhkəmləndirəcək ki, səylə yerinə yetirilən çalışmanın nəticəsi nailiyyətdir (bu halda mükafat şəklində). Amma eləcə də ən yaxşı işi ən azı şifahi qeyd etmək də olar.

Nəticə

Bəzi önəmli məqamları təkrarlamaqla dərsi yekunlaşdırın:

1. Necə düşünürsünüz, bu gün aldığınız bilik sizə lazım gələcəkmi?
2. Mənzildə yanğın baş verdiyi halda necə hərəkət etməlisiniz?
3. Sizin fikrinizcə, yanğın zamanı çarpayının altında nə üçün gizlənmək olmaz?

Qiymətləndirmə

Əgər dərstdə artıq vaxt qalırsa, o zaman dərsi yekunlaşdırmaq üçün təklif olunan hallardan istifadə edin. Təsvir olunan vəziyyətlərdə gerçəklikdə ölkəmizdə baş verən hadisələr aktualıq verir.

Təvsiyə: əgər vaxt qalmırsa, o zaman vəziyyətlərdən növbəti dərslərdə biliyin yoxlanılması üçün istifadə etmək olar. Burada isə şagirdlərdən Çalışma 3 tapşırığını yerinə yetirməyi xahiş edə bilərsiniz.

Vəziyyətləri kartlara köçürə bilərsiniz. Sınıfı 3 qrupa bölüb və hər qrupa bir kart verə bilərsiniz. Cavabları birlikdə nəzərdən keçirin.

Kartlar

Vəziyyət 1.

Valideynlər sobanı gur qaladılar və odun yandıqdan sonra həyəti yığışdırmağa başladılar. Evdə qalan uşaqlar kösövü oyuncaqlar qutusunda qoyub valideynləri kimi onu üfürməyə başladılar. O qədər üfürdülər ki, kösöv alışdı. Uşaqlar sevindilər və daha bərkdən üfürməyə başladılar. Pərdə alışdı. Uşaqlar qorxuya düşdülər, masanın altında gizlənib ordan alova baxmağa başladılar. Otağı tüstü bürüdü. Böyük qardaş qorxaraq kiçik qardaşının əlindən tutub həyəətə qaçdı.

Vəziyyəti analiz edin: nə baş verdi? Bu vəziyyətə nə səbəb oldu? Bu halda necə hərəkət edərdiniz?

Vəziyyət 2.

Kənddə Zaur baba həyəti təmizləyirdi. O, bütün günü ağacların və kolların qurumuş budaqlarını toplayıb bir yerə yığırdı. Uşaqlar ocaq qalamaq istəyirdilər, amma çətinlik çəkirdilər. Sonra Zuriko evdən neftlə dolu şüşə gətirib budaqların üzərinə səpdi. Liziko kibrit çəkəndə qəflətən ocaq elə alışdı ki, uşaqlar güclə kənara çəkilə bildilər.

Vəziyyəti analiz edin: nə baş verdi? Bu vəziyyətə nə səbəb oldu? Bu halda necə hərəkət edərdiniz?

Vəziyyət 3.

Qurami kibritlə oynamağı çox sevirdi. Valideynləri bunu görürdülər və kibriti gizlədirdilər. Bir dəfə Qurami qonşu oğlangilə qonaq getdi, onlardan icazəsiz kibriti götürüb evlərinə gətirdi. Sonra şkafda gizləndi: nənəm məni görməsin və istədiyim qədər kibrit yandıra bilim. Şkafdakı paltar asanlıqla alışdı. Yanğınsöndürənlər Quramini və nənəsini alov bürümüş otaqdan zorla çıxara bildilər.

Vəziyyəti analiz edin: nə baş verdi? Bu vəziyyətə nə səbəb oldu? Bu halda necə hərəkət edərdiniz?

Ev tapşırığı

Tapşırıq: “Evdə tək qaldıqda” qısa inşaa yaz. İnşada təhlükəsizlik qaydalarından istifadə et.

11-12. (II Hissə) Yolda hərəkətin əlifbası

Giriş

Sizlərdən çoxunuz şəhərdə yaşayırınsınız və burada da günü-gündən nəqliyyat vasitələrinin sayı artır. Bəzən yollarda qəza hadisələrini görürük. Qəzada günahkarlar həm sürücülər, eləcə də piyadalar olurlar, o cümlədən də uşaqlar. Əsas səbəb uşaqların avtomobilə qarşı ikitərəfli yanaşmaları olur: bəziləri avtomobillərdən qorxur, bəziləri isə yolu qəflətən elə keçirlər ki, sürücünün belə ani olaraq reaksiya verə bilmədiyini heç bilmirlər də. Məhz bunun üçün də küçədə istiqamətlənmək, yol hərəkəti qaydalarını bilmək və təhlükəsiz hərəkəti təbliğ etmək lazımdır.

Uşaqlar arasında yol hərəkəti qaydalarını nə qədər erkən təbliğ etməyə başlasaq, bir o qədər də yol hərəkəti iştirakçısının yeni tipini ala bilərik, və o, intizamlı və məsuliyyətli olar. Uşaqlar nə qədər erkən yaşlarından küçədə davranış mədəniyyətini öyrənsələr, yolun hərəkət hissəsində yol nəqliyyat hadisələri də bir o qədər də az olar.

Anlayışlar

- nəqliyyat vasitələri;
- mexaniki nəqliyyat vasitələri;
- qeyri-mexaniki nəqliyyat vasitələri;
- sərnəşin;
- piyada;
- yol nişanları;
- işıqfor;
- yolayırıcı;
- nizamlayıcı.

Məqsədlər

Şagirdlər bacarmalıdırlar:

- yol hərəkəti qaydalarını yadda saxlamağı;
- yol hərəkətinə diqqət yetirməyi, vəziyyəti dərk etməyi və təhlükəni kənarlaşdırmağı;
- küçədə /yolda təhlükəsiz hərəkət vərdişlərini inkişaf etdirməyi;
- küçədə /yolda hərəkət etdikdə diqqət yetirməyi və müşahidə etməyi inkişaf etdirməyi.

Lazımı vaxt

İki dərs

Materiallar

- Çalışma 1: krosvordda gizli sözlər;
- Çalışma 2. mexaniki nəqliyyat vasitələrini dairəyə al;
- Çalışma 3: aşağıda verilən fikirlərin doğru və ya yanlış olduğunu qeyd edin.

Dərsin gedişi

1. **Blok:** Biz diqqət yetiririk! Şagirdlərə müəllimin rəhbərliyi ilə küçəyə kiçik ekskursiyanı təklif etmək olar. Onlar küçədə yol hərəkətində kimin iştirak etdiyinə görə bilirlər. Əgər məktəb küçəyə yaxındırsa, o zaman şagirdlərə pəncərədən elementləri ilə (nəqliyyat, sərnişinlər, piyadalar, yol işarələri, yol nişanları və s.) küçəni göstərə bilərik.

Əgər siz az nəqliyyatı olan kənddə yaşayırsınızsa, o zaman uşaqlardan xahiş edin ki, olduqları rayon mərkəzinin və ya paytaxtın küçələrini və onların iştirakçılarını xatırlasınlar.

2. Şagirdlər yol hərəkətinin bütün iştirakçılarını nəzərdən keçirir, bir-birləri ilə təəssüratları ilə paylaşirlar. Onlar üçün bu tapşırıq maraqlı və idrakidir. Nəzərdən keçirdikdən sonra müzakirə edir, analiz edir və nəticələr çıxarırlar: həqiqətən də yol hərəkəti qaydalarını öyrənmək lazımdır!

3. Bugünkü dərsin mövzusu çox aktualdır, çünki yol hərəkəti nişanlarını bilmək vacibdir. Sizin fikrinizcə, **nə üçün vacibdir? Küçədə hamının istədiyi kimi hərəkət etdiyində nə baş verə bilər?** Kiçik müşahidədən sonra şagirdlər **yol hərəkəti** iştirakçılarının (*piyadalar, sərnişinlər, sürücülər*) **kimlər olduğunu** “tapmalıdırlar”.

5. Şagirdlərdən soruşun:

- **Küçədə hansı nəqliyyat vasitələrini gördünüz?** (*avtomobillər, avtobuslar, marşrut taksiləri, velosipedlər...*);

6. Nəqliyyat vasitələrinin nəyi bildirdiyini izah edin (*nəqliyyat vasitələri yolda insanların və ya yükün daşınması üçün nəzərdə tutulan məşindir*).

- **hansı nəqliyyat vasitələrini tanıyırsınız?** (*ehtimal ki, uşaqlar; mexaniki nəqliyyat vasitəsinin mühərrik vasitəsilə, qeyri-mexaniki nəqliyyat vasitəsinin isə əzələlərin vasitəsilə hərəkət etdiyini bilməyəcəklər*).

7. Şagirdlərdən Çalışma 1-i yerinə yetirməyi xahiş edin: nəqliyyat vasitələrini dairəyə al. Diqqəti mopedə yönəlt. O, mükəmməlləşdirilmiş velosipeddir, amma velosipeddən fərqli olaraq mopedin mühərriki var. Şagirdlərə moped sözünün nəyi bildirdiyini göstərin (**mo** (tosikl) və (velosi) **ped**). Motosikletlə avtomobil axını ilə birlikdə hərəkət etmək olar. Moped daha yavaş hərəkət etdiyinə görə velosiped kimi, yalnız yolun sağ kənarında hərəkət edə bilər.

8. Yolun hərəkət hissəsində keçidin xüsusi işarəsi vardır. **Söyləyin, onun adı nədir?** (*piyadalar üçün keçid*).

9. Şagirdlərdən soruşun ki, **küçədə işıqfora diqqət yetiriblərimi?**

- uşaqlardan xahiş edin ki, kitabda verilən üç işıqfor işıqlarının arasından küçəni keçmək icazəsini verən işığı seçsinlər (*ışıqfor - a*)

10. Şagirdlərə işıqforun növləri haqqında danışın:

-şagirdlərdən xahiş edin ki, dərslikdə verilən şəklin əsasında piyadalar üçün keçidin düzgün işarəsini tapsınlar (2; 3).

11. İzah edin ki, yolun hərəkət hissəsinə keçdikdə yadda saxlamaq lazımdır: yaşıl rəngli siqnal yolun hərəkət hissəsinə keçid icazəsini verir, qırmızı – icazə vermir, sarı isə - xəbərdarlıq edir: diqqət!

12. Modelləşdirilmiş oyun: müəllim əvvəlcədən iki dairə hazırlayır: I – bir tərəfdən yaşıl, digər tərəfdən sarı. Sınıf iki hissəyə bölün. 7-8 metr aralıda bir-birinə paralel olaraq cərgəyə düzün – “Bu, küçədir”. Müəllim yaşıl rəngi göstərir – şagirdlər addımlarını irəli atırlar, qırmızı rəngdə - addımlarını geri qoyurlar, sarıda isə - yerlərində qalırlar. Müəllim rəngləri dəyişir. Kim qaydanı pozarsa, oyundan kənarlaşır. Oyunçuları “küçəni” birinci keçən qrup qələbə qazanır.

13. Şagirdlərin yolayrıcı haqqında nə bildiklərini müəyyənləşdirin və sonra izah edin ki, iki kəşişən küçə yolayrıcı adlanır. Danışın ki, yolayrıcında hərəkət xüsusilə təhlükəlidir və bu işi işıqfor və yol işarələri asanlaşdırırlar

14. Şagirdlərə nizamlayıcı haqqında danışın.

Nəticə

Bəzi mühüm məqamı təkrarlamaqla dərsi yekunlaşdırın:

-İşıqforun yaşıl siqnalında yolun hərəkət hissəsini keçmək olar? (bəli);

-Əgər işıqforun yaşıl işığı yanıb sönmürsə, bu zaman küçəni keçmək olarmı? (yox);

-İşıqforun sarı siqnalı yanıb-sönmürsə, necə hərəkət edərsiniz? (yolun hərəkət hissəsini keçməyə hazırlaşaraq);

-Nizamlayıcı kimdir? (Əgər işıqfor işləmirsə, yaxud da xüsusilə çətin problem varsa, hərəkəti nizamlayıcı qaydaya salır).

Biliyin möhkəmlənməsi üçün şagirdlər Çalışma **2-ni** müstəqil şəkildə yerinə yetirirlər: aşağıda verilən fikirlər həqiqətdir yoxsa yanlış? (1-həqiqətdir; 2-həqiqətdir; 3-səhvdir; 4-səhvdir; 5-həqiqətdir; 6-səhvdir; 7-həqiqətdir; 8-həqiqətdir; 9-həqiqətdir; 10-səhvdir).

Qiymətləndirmə

Ev tapşırığı 1 – Çalışma 3: krosvordda gizli sözlər (*cavablar*: 1. sənişin; 2. nizamlayıcı; 3. sürücü; 4. yolayrıcı).

Ev tapşırığı 2: Piyada və avtonəqliyyat üçün nəzərdə tutulmuş işıqforları hazırla. **Təvsiyə:** işıqforun korpusunu uşaqlar rəngli kağızlardan hazırlaya və ya rəngləyə bilərlər. Ayrıca olaraq işıqforun üç rəngini kəsə bilərlər. Bu, onlara modelləşdirmə zamanı hər hansı bir signalı “yandırmaq” imkanını verir.

1-14. Məktəbə doğru təhlükəsiz yol (II hissə)

Nizam-intizam və yol hərəkəti qaydalarına riayət etmək bacarığını aşılatdıraq. Təhlükəsiz yol hərəkəti qaydalarını mənimsəyən şagird mütləq yol hərəkətinin yeni tipinin iştirakçısı olacaqdır. Onun üçün təhlükəsiz həyat qaydasının bərqərar olunması gündəlik həyatda adət halına çevriləcəkdir.

Məqsədlər:

Şagirdlər bacarmalıdırlar:

- intizamlı piyada bacarıqlarını əldə etməyi;
- mədəni sərnişin bacarıqlarını əldə etməyi;
- gələcəkdə məsuliyyətli sürücü rolunu yerinə yetirməyi.

Lazımı vaxt

Bir dərs

Materiallar

- Çalışma 1: mənim yaradıcılığım;
- Çalışma 2 Biliyinlə paylaş! (qrupda təqdimat)

Dərsin gedişi

1. Ötən dərsdə alınan biliyin möhkəmləndirilməsi üçün ev tapşırığını yoxlayın (5 dəq.). Şagirdlərdən Çalışma 1-i yerinə yetirməyi xahiş edin: Mənim yaradıcılığım.

Təvsiyə: əgər şagirdlər yaşadıkları kənddə yol nişanları olmayan məktəbə gedirlərsə, o zaman müəllim bir neçə yol nişanını şifahi göstərə bilər və şagirdlər də onların şəkillərini çəkə bilərlər.

I blok: Sən piyadasan! Bu mərhələdə şagirdlər intensiv hərəkət axınını izləyirlər. Axın hər dəfə nizamlı olmur. Piyadalara diqqət yetirirlər (təkcə qaydanı pozanlara deyil). Nəticə çıxarılır: hamı qaydaya tabe olmalıdır, qaydaların pozulması bir çox hallarda qəzalara səbəb olur.

Növbəti bilik təcrübə əsasında alınır: teatra, muzeyə, ekskursiyaya gedildikdə və küçədə tək hərəkət etdikdə.

II blok: Sən sərnişinsən! Yol hərəkətində sürücülərlə yanaşı sərnişinlər də iştirak edirlər. Öz təcrübələrinin əsasında şagirdlər söyləyirlər ki, dayanacaq marşrutların nömrələri yazılan müəyyən nişanla qeyd olunmuşlar. Şagirdlər ictimai nəqliyyatda davranış qaydaları ilə tanış olurlar. Xüsusilə də uşağın kəməre olan yanaşmasını qeyd etmək lazımdır. 12 yaşına qədər uşağın avtomobilin ön oturacaqda oturmasına icazə verilmir. Arxa oturacaqda oturduqda təhlükəsizlik kəməri bağlamaq lazımdır. Yol-nəqliyyat hadisəsində kəməri insanı xəsərət almaqdan qoruyur. O, bizi saxlayır və yıxılmaq imkanını vermir. Şagirdlərə hər zaman kəməri bərkitməyi və

başqalarına da yardım etməyi tapşırırsın ki, kəmərdən istifadə etmək onların gündəlik adətlərinə çevrilsin.

Şagirdləri fəallaşdırmaq məqsədilə sorğu aparın. Müsbət cavablar halında, onlardan ayağa durmağı xahiş edin, mənfi cavab olduğu halda – yerlərində oturmağı. Suallar üçün “yadında saxla” dərslər rubrikasından istifadə edin. Ehtimal ki, şagirdlərin bir hissəsi səhvlər buraxacaqlar. Biliyin yoxlanılması məqsədilə bu forma həvəs yaradır və yadda qalır.

Çalışma 2: biliyinlə paylaş! Şagirdlər yol hərəkəti qaydaları haqqında müxtəlif janrlı materialları nəzərdən keçirirlər (jurnal-qəzetlərdən məqalələri, internetdən, folklordan və s.).

Əgər müəllim konkret halda təqdimatda fərdi işin daha effektiv olacağını hesab edirsə, o zaman həmin tapşırığı şagirdlərdən fərdi şəkildə yerinə yetirməyi xahiş edə bilər.

Biliyinlə paylaş! Şagirdlər başqa sinfin şagirdləri ilə bilikləri ilə paylaşa, oyunlar təşkil edə, vəziyyətləri səhnələşdirə, sorğular keçirə bilərlər... maraqlı suallar düşünə və verə bilərlər. Onlar “Şagirdlər üçün piyada əlifbası” müsabiqəsinə hazırlaşa bilərlər.

Biliyini yoxla (səh. 22, II hissə)

Məqsəd

- Keçilən materialın təkrarı.

Lazımı vaxt

1 dərs.

Materiallar

- Çalışma 1: yol hərəkəti qaydaları haqqında oyun;
- Çalışma 2: küçədə piyada.

Çalışma 2. **Küçədə piyada.** Suallara cavabın verilməsi.

1. Piyadalar küçənin hansı hissəsində hərəkət etməlidirlər? (*səkidə*);
2. Piyadalar səkinin hansı tərəfində getməlidirlər? (*sağda*);
3. Nə üçün piyadanın yalnız səkidə gəzməyi vacibdir? (*səkidən kənarda nəqliyyat hərəkət edir, bunun üçün də yolun hərəkət hissəsində piyada üçün təhlükəlidir*);
4. Yaxınlaşan avtomobilin qarşısından nə üçün tez qaçıb keçmək olmaz? (*sürücü dərhal maşını saxlaya bilməz, xüsusilə də buz bağlamış yolda, yağışda və qarda*);
5. Avtobusu harada gözləməlisən? (*dayanacaqda*);
6. Sərnişin nəqliyyatda necə hərəkət etməlidir? (*Avtobus tam dayandıqdan sonra minib düşməli, alçaq səslə danışmalı, tutacaqdan tutmalı, yaşlılara və əlillərə yer verməlidir*);
7. Səkidə dayanmış maşının yanından necə keçmək lazımdır? (*yalnız arxa tərəfdən ki, sonra gələn nəqliyyatı görə biləsiniz*);
8. Piyada yolda haradan və necə keçməlidir? (*keçiddən, sakit addımlarla*);
9. İşıqforun hansı siqnallarını tanıyırsınız? Onlardan hər biri nəyi bildirir? (*qırmızı: hərəkət qadağandır - „Dayan”, sarı: sürücüləri və piyadaları xəbərdar edir – “diqqətli ol”, yaşıl: hərəkətə icazə verilir*).
10. Yolun hərəkət hissəsində ağ xətlə çəkilən piyada keçidi hansı heyvan adı ilə assosiasiya yaradır? (*zebra*);
11. Yolun hərəkət hissəsində nə üçün oynamaq olmaz? (*həyat üçün təhlükəlidir*);
12. Əgər səki yoxdursa, harada getmək olar? (*yolun çıxırında, hərəkətdə olan nəqliyyata qarşı-qarşıya*);
13. Küçədə gedən adam necə adlanır? (*piyada*);
14. Hansı keçid ən təhlükəsizdir? (*yeraltı və yerüstü*);

15. Yolun hərəkət hissəsində velosiped sürməyə hansı yaş dövründən icazə verilir? (14 yaşından);

16. Patrul polisinin telefon nömrəsini adlandır (112);

17. Nəqliyyatı idarə etdikdə sürücü ilə nə üçün danışmaq olmaz? (yol-nəqliyyat hadisəsi baş verə bilər);

18. Küçədə uşaqlar qrupunun hərəkəti üçün hansı qayda mövcuddur? (səkidə və ya yolun sol kənarında iki cərgədə hərəkət).

19. Avtobusdan düşdükdən sonra yolun hərəkət hissəsindən necə keçməlisən? (avtobusun getməyini gözlə və yalnız bundan sonra yolu keç).

21-22. Yol nişanlarını tanıyıram! (II hissə)

Giriş

Küçədə yerdəyişdikdə hər zaman yol nişanlarına diqqət veririk. Dərsimizin məqsədi də məhz yol nişanlarıdır. Onlar hərəkətin təhlükəsizliyinin qaydaya salınması və təmin edilməsinin əhəmiyyətli vasitəsi hesab olunurlar. Yol nişanları yol hərəkətinin iştirakçılarını başqa-başqa təhlükəli sahələrə yaxınlaşma barədə xəbərdar edir, yolayrıcını, yolun hərəkət hissəsini keçməyi və yolun ensiz hissəsinin ardıcılıqla keçilməsini tənzimləyir, küçələrdə və yolların ayrı-ayrı sahələrində nəqliyyat vasitələrinin hərəkətini məhdudlaşdırır və ya qadağan edir, müəyyən istiqamətdə hərəkət etməyə icazə verir, əsas nişanların hərəkət zonasını, vaxtını, obyektə qədər məsafəsini dəqiqləşdirir və ya onların obyektə qədər məsafəsini məhdudlaşdırırlar.

Şagirdləri yol nişanlarının əhəmiyyəti ilə tanış edək, onlara sxematik təsvir anlayışını öyrədək ki, onlar yollarda və küçələrdə düzgün istiqamətlənə bilsinlər.

Anlayışlar

- yol-nəqliyyat hadisəsi;
- xəbərdarlıq nişanları;
- qadağan nişanları;
- məlumatverici-xəbərdaredici nişanlar;
- üstünlük nişanları;
- servis nişanları;
- göstərici nişanlar.

Məqsədlər

Şagirdlər bacarmalıdırlar:

- Yol nişanları barədə biliklərini genişləndirməyi və sistemləşdirməyi;
- Yol nişanlarının təyinatı və onların fərqləndirmə xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi;

- Yol nişanlarının (qrafiki baxımdan, forma ilə, rənglə, simvolikaya əsasən), məlumat bacarığının formalaşdırılması, onlara diqqətin verilməsi və onların tələblərinin yerinə yetirilməsi;
- İntellektual-təfəkkür bacarığının inkişafı, əqli fəallıq.

Lazımı vaxt

2 dərs

Materiallar

- yol nişanları;
- sxemlər;
- Çalışma 1: yol nişanlarını yaxşı yadında saxlamısanmı?
- Çalışma 2: İrəlidə söylənənlər həqiqətdir yoxsa yanlış?
- Çalışma 3: Mənim yaradıcılığım;
- Format üzərində yerinə yetirilmiş yolayrıcının şəkli;
- Şagirdlər tərəfindən hazırlanmış işıqforlar;
- Oyuncaq maşınlar.

Dərsin gedişi

1. Ötən dərsdə öyrənilən materialı yada salmaq məqsədilə şagirdlərə modelləşdirilmiş oyunu təklif et, hansında onların hazırladıqları işıqforlardan istifadə edəcəksiniz.

Oyunun I raundu: problematik vəziyyət yarat. Böyük ölçülü formatda əvvəlcədən yolayrıcını çəkin. Yolayrıcının yaxınlığında nə işıqfor, nə yol nişanları və nə də ki, yolun hərəkət hissəsi göstərilir. Şagirdləri masanın ətrafına toplayın və onlardan bir neçəsindən oyuncaq maşınlardan istifadə etməklə yolda “hərəkət etməyi” xahiş edin (*toqquşma vəziyyətinin modelləşdirilməsi*).

Oyunun II raundu: şagirdlərdən xahiş edin ki, yolayrıcının dörd tərəfində də evdə hazırladıqları nəqliyyat və piyadalar üçün nəzərdə tutulmuş işıqforları “quraşdırsınlar”. (*Şagirdlər işıqforları tutur və rəngləri əvəz etməklə nəqliyyatın hərəkətini tənzimləyirlər*).

Şagirdlərdən soruşun:

- **I raundda yolayrıcında nə baş verirdi?** (*maşınların toqquşması, qəzalar, yəni yol-nəqliyyat hadisələri*);

- **Yollarda təhlükəsiz hərəkət üçün nə lazımdır?** (*ışıqforlar, yol nişanları və yolun hərəkət hissəsinin işarələnməsi vacibdir*);

- **I raundda hansı yolayrıcı verilir və II raundda hansı yolayrıcı?**
(*nizamlanmayan və nizamlanan*);

- **Təhlükəsiz hərəkət yolayrıcının nəyi yox idi?** (*qeyd: piyadalar üçün keçid*);

- **Yol hərəkəti iştirakçıları kimlərdi?** (*piyadalar, sərnişinlər, sürücülər*);

-**Əgər yolayrıcında eyni zamanda işıqfor və nizamlayıcı işləyirsə, o zaman piyada və sürücü**

kimə tabe olmalıdır? (nizamlayıcıya);

- **İşıqforlar və nizamlayıcı nə üçün lazımdır?** (təhlükəsiz hərəkət üçün).

2. Şagirdləri dərsin mövzusu ilə tanış edin. Giriş şəklində yol nişanlarının tarixindən istifadə edə bilərsiniz. Bilirsinizmi ki, yol nişanları birinci maşından da öncə meydana gəlmişlər?

3. Çağırış.

-**Yol nişanlarını harada görmüsünüz?** (yolun hərəkət hissəsinin kənarlarında dirəklərdə);

-**Bu mövzu barədə nəyi öyrənmək istərdiniz?**

-**Məktəbə gedən yolda hansı yol nişanlarını görmüsünüz?** (şagirdlər dərslikdə göstərilən bəzi nişanları göstərir və onlardan hər birinin təyinatını izah edirlər). Müəllim cavabı dəqiqləşdirir.

- **Yol nişanları nə üçün lazımdır?** (Əgər piyadalar və sürücülər yol nişanlarının qeyd edilən tələblərini yerinə yetirərlərsə, o zaman qəzalar baş verməyəcəkdir).

4. Yol hərəkəti nişanları qruplara əsasən bölünmüşdür. Hər qrupun özünün əhəmiyyəti və fərqləndirmə xüsusiyyətləri var. Şagirdlərə dərslikdə müxtəlif qrupların yol nişanlarını göstərin.

Soruşun: **onlar bir-birlərindən nə ilə fərqlənirlər?** (nişanlar rəng və forma ilə fərqlənirlər).

Xəbərdar edici nişanlar: xəbərdarlıq nişanlarının üçbucaq forması var, qırmızı haşiyə ilə ağ fon. Bu nişanlar yolda mövcud konkret təhlükələr haqqında xəbərdarlıq edirlər.

Qadağan nişanları: qadağan nişanları ağ dairə formasındadırlar, onun haşiyələri qırmızı rəngdədir. Nişanlar ciddi olaraq rəsmdə təsvir olunan və ya rəqəmlə göstərilən əməlləri qadağan edir.

Məlumatverici-göstərici nişanlar: məlumatverici-göstərici nişanlar kvadrat və ya düzbucaqlı formasındadır. Bu nişanların əsasən ağ qeydlərlə göy fonu olur; ayrı-ayrı nişanlardan başqa – ağ, yaşıl və sarı fonla və qara qeydlərlə.

Üstünlük nişanları: üstünlüyü göstərən nişanların üçbucaq, dairə, kvadrat və səkkizbucaq forması var. Bu nişanlar yolun bu sahəsində nəqliyyatın keçid ardıcılığını göstərir, yəni ki, kim kimə yol verməlidir.

Servis nişanları: servis nişanlarının göy fonlu düzbucaqlı forması var. Onda qara və ya qırmızı rəngli qeydlərlə bir qədər kiçik ölçülü dördbucaqlı təsvir olunmuşdur. Nişanın aşağı tərəfinə göy zolaqda obyektə qədər məsafə və istiqamətin oxu və ya obyektin adı qeyd oluna bilər.

Göstərici nişanlar: əsasən dairə formasındadır, ağ simvollarla. Onlar müəyyən istiqamətdə, minimum sürətlə hərəkəti göstərilər. Hər bir nişanın bir neçə simvolunu göstərin.

Əlavə məlumat nişanlarının qara, qırmızı və ya sarı qeydlərlə qara haşiyəli düzbucaqlı forması var. Bu nişanlar birlikdə istifadə olunduqları nişanların təsirini dəqiqləşdirir və məhdudlaşdırırlar. Şagirdlərin yaş xüsusiyyətindən irəli gələrək, dərslikdə bütün yol nişanlarına diqqət verilmir, çünki bu fənnin tədris məqsədlərindən biri odur ki, şagirdlər kiçik yaşlarından yol hərəkəti qaydalarının və yol nişanlarının əhəmiyyətini dərk etsinlər, onları öyrənsinlər və onlara hörmətlə yanaşsınlar. Həddən artıq informasiya isə şagirdə əks reaksiyaya səbəb ola bilər. Bunun üçün də

müəllif v bu irihəcmli materialı nisbətən orta ölçüdə, asan və sadə yadda saxlamaqla ötürməyə çalışmışdır.

Tövsiyə: bu mövzu üçün 2 dərs nəzərdə tutulmuşdur. Müəllim yol nişanlarını elə bölməlidir ki, şagirdlər yeni materialı mənimsəməkdə çətinlik çəkməsinlər.

5.Nə üçün bütün ölkələrdə yol nişanları eynidir? Nə üçün onlar piyadalar və sürücülər üçün sözsüz aydın olur? (çünki insanlar ünsiyyət saxlaya, səyahət edə, istənilən ölkədə özlərinə inamlı ola bilsinlər).

6. Öyrənilən mövzunun dərinləşdirilməsi məqsədilə yol nişanlarını modelləşdirsin. Müəllim şagirdlərə piyadalar üçün simvolları göstərir. Şagird nişanın formasını və rəngini seçir. O, nişanın təyinatını və adını söyləyir. Müəllim adı dəqiqləşdirir.

7. Yeni materialı yaradıcılıqla dərk etmək məqsədilə şagirdlərdən xahiş edin ki çalışmanı yerinə yetirsinlər.

Çalışma 2: Cavablar:

Xəstəxananın yaxınlığında: *servis nişanı – xəstəxana;*

Məktəbin yaxınlığında: *xəbərdarlıq nişanı – uşaqlar;*

Avtobusun yaxınlığında: *məlumatlandırıcı-göstərici nişan – avtobus dayanacağı;*

Keçid yaxınlığında: *xəbərdarlıq nişanı – piyadalar üçün keçid;*

Qatar yaxınlığında: *xəbərdarlıq nişanı - şlaqbaumsuz dəmiryol keçidi;*

Yoxuş: *xəbərdarlıq nişanı – dik yoxuş;*

Yol işləri yaxınlığında: *xəbərdarlıq nişanı – yol işləri.*

Çalışma 3: Cavablar: (a-səhvdir; b-həqiqətdir; c- həqiqətdir; ç- səhvdir; e- həqiqətdir; ə-həqiqətdir; i- həqiqətdir).

Yekun

- **Bu dərstdə yeni nə öyrəndiniz?**

- **Yol nişanları nədir?**(*şəkillərlə, qeydlərlə müəyyən formalı lövhələr*);

- **Küçədə/yolda hərəkət etdikdə nəyi yadda saxlamalısiniz?**

- **Bu gün hansı növ yol nişanları ilə tanış oldunuz?** (*xəbərdaredici, qadağan, məlumatverici-göstərici, üstünlük nişanları, servis nişanları, göstərici nişanlar*).

- Şagirdlərə söyləyin ki, hər bir qrupun yol nişanlarını, təyinatını və xüsusiyyətlərini yaxşı yadda saxlasınlar.

Qiymətləndirmə

8. Şagirdlərdən soruşun: **daha çox hansı yol nişanlarına təsadüf edirsiniz? Yol nişanları harada yerləşdirilir?** (*kilometrlərin göstəricisi daha çox yayılmışdır. Onlar yolun kənarında sütunlara quraşdırılmışdır. Belə bir göy lövhədə hər iki tərəfdən rəqəmlər verilir. Göstəriciyə yaxınlaş-*

dıqda sərnişin görür ki, neçə km getmişdir).

9. Şagirdlərdən, evdən məktəbə qədər hansı yol nişanları, işıqforlar və ya yol işarələrinə rast gəldiklərini diqqətlə müşahidə etmələrini xahiş edin. Müşahidə nəticələrinin növbəti dərsdə məlum olacağını xəbərdar edin, çünki onlara “Məktəbə qədər təhlükəsiz yol” şəklini çəkməyi təklif edə bilərsiniz.

Ev tapşırığı

Çalışma 1: yol nişanlarını yaxşı yadda saxlamısınızmi?

Cavablar: Uşaqlar! Velosiped cığırının kəsişməsi! Piyadaların keçidi! Şlaqbaumli dəmiryol keçidi! Şlaqbaumsuz dəmiryol keçidi! Yol işləri! Piyadaların hərəkəti qadağandır! Daş səpələnməsi! Buz bağlamış yol! İstirahət yeri! Velosiped cığırı! Avtobus dayanacağı yer! Piyadaların yeraltı keçidi! Piyadaların yerüstü keçidi!

Çalışma 3: düşün və şəklini çək ki, otağının qapısına hansı nişanı quraşdırardın? (ehtimal ki, şagirdlərin əksəriyyəti xəbərdarlıq nişanlarını çəkəcəklər. Bu isə onların ailələrində xoş psixoloji ab-havanı göstərir. Amma ola bilsin ki, 1-2 uşaq qadağan nişanını çəksin). Ən yaxşı işləri sinif otağında yerləşdirə bilərsiniz.

Əlavə

Qiymətləndirmə rubrikaları

Qiymətləndirmə rubrikası 1,2

Layihə: 1) Mənim ev sakinlərim/Yaşıl dərs 2) Mənim yaşıl dostlarım	
<u>Təpşirığın şərti</u> Təpşirığı hazırlamaq üçün şagirdlər heyvana/bitkiyə qulluq məsuliyyətini dərk etməlidirlər	
Meyar	Şərh
Şagird/şagirdlər ona/onlara maraqlı heyvan/bitki haqqında məlumat tapdı/tapdılar	
Şagirdlər müvafiq fotosəkillər seçdilər və ya özləri şəklini çəkdilər	
Seçilən bitkinin/heyvanın xassələrini təsvir etdilər	
Onlara qulluq qaydalarını təsvir etdilər	
Qrupun hər bir üzvü təqdimata cəlb olunmuşdu	
Şagird/şagirdlər müzakirə edir/edirlər, inandırıcı təqdimat edir/edirlər	

Qiymətləndirmə rubrikası 3

Plakatın qiymətləndirmə rubrikası	
<u>Təpşirığın şərti</u> Şagirdlər arasında sağlam həyat qaydasının yayımlanmasına dəstək verən plakatın hazırlanması	
Meyar	Şərh
Plakatda sağlam həyat qaydasını təsvir edən süjet əks olunmuşdur	
Plakata müvafiq şüar əlavə olunur	
Plakatın məzmunu qavranılan və aydındır	

Qiymətləndirmə rubrikası 4

Layihə: Konfetlər	
<u>Təpşirığın şərti</u> Konfetin nə üçün zərərli olmasını ayırd etmək	
Meyar	Şərh

Şagirdlər müvafiq məlumat toplamışlar	
Şagirdlər sorğu keçirmişlər	
Şagirdlər nəticə çıxarmışlar: konfetlər hansı faydanı və ziyanı gətirirlər	
Şagirdlər afişa hazırlayırlar və bununla da dinləyiciləri konfetlərin müsbət və mənfi xassələri barəsində tanış edirlər	
Şagirdlər müvafiq tövsiyələr verirlər	
Şagirdlər müzakirə edirlər, inandırıcı təqdimat hazırlayırlar	

Qiymətləndirmə rubrikası 5

“Həqiqi həyat” inşasının qiymətləndirmə rubrikası	
<u>Təpşirığın şərti</u> Növbəti: mən, tələbatlar, büdcə, pul, xeyriyyə, istehlakçı, qənaət, ailə, əmək, maaş, qazanmaq, peşə, məhdudiyyət, xərc, ucuz, gəlir kimi sözlərdən istifadə edərək şagirdin həyatının müəyyən bir məqamının (hər hansı bir dövrünün) təsviri.	
Meyar	Şərh
İnşada əsas sözlər təsvir edilmişdir (çox hissəsi)	
İnşanın gerçək süjeti vardır	
Şagird kontekstə əsasən və uyğun şəkildə əsas sözlərdən istifadə edir	
İnşanın təkrarolunmaz məzmunu vardır	

Qiymətləndirmə rubrikası 6

Qrup təqdimatı: Müsabiqə üçün	
<u>Təpşirığın şərti</u> İstəklərinin əsasında təqdimatların hazırlanması: Mən piyadayam! Mən sərnəşinəm! Mən avtomobil həvəskarı/sürücü olacağam!	
Meyar	Şərh
Şagirdlər təqdimatın müvafiq planını tərtib etdilər	
Müvafiq təhlükələr haqqında məlumatı təqdim etdilər	
Yol hərəkəti qaydalarını formalaşdırdılar	
Yol hərəkəti qaydalarına əməl etməməyin nəyə səbəb olduğunu təqdim etdilər	
Əldə edilən məlumat və qeydlərdən istifadə edilmişdir, eləcə də küçədə çəkilən fotosəkillərdən	

Qiymətləndirmə rubrikası 7

Layihənin qiymətləndirmə rubrikası	
<u>Tapsırığın şərti</u>	
Bölgəmizin tarixi və mədəni mühiti ilə tanışlıq	
Meyar	Şərh
Başlığın slaydı (Power Point) ayrı verilmişdir. Burada müəllif və tarixi/mədəni abidənin adı qeyd edilmişdir	
Fotoşəkillərin müvafiq yazıları var	
Abidənin tarixi barəsində 1 mətn slaydı hazırlanmış və burada qeyd edilmişdir ki, kim, nə vaxt, harada hazırlamışdır və s.	
Şagird müzakirə aparır, inandırıcı təqdimat edir.	

Qiymətləndirmə rubrikası 8

Layihənin qiymətləndirmə rubrikası	
Evimin yanında şirniyyatçı	
<u>Tapsırığın şərti</u>	
Şagirdlər evin yaxınlığındakı müəssisəni təsvir edir və onu sinfə tanış edirlər	
Meyar	Şərh
Şagird müəssisə haqqında məlumat təqdim edir	
Öyrənilən əsas məsələlərdən istifadə edir	
Təsvir edir ki, bu müəssisə işləməyədi onun məhəlləsində, küçəsində, kəndində, munisipalitetində nə baş verərdi	
Fotoşəkillərdən (özü də çəkə bilər) və ya şəkillərdən istifadə edə bilər	

Qiymətləndirmə rubrikası 9

Layihə: Bölgəmizin təbiətinin xüsusiyyətləri	
<u>Tapsırığın şərti</u>	
Bölgəmizin təbiəti ilə tanışlıq	
Meyar	Şərh
Bitkilər və heyvanlar haqqında məlumat təqdim olunur	

Şəkillər və fotosəkillər təqdim edilmişdir	
Fotosəkillərin müvafiq yazıları var	
Onların müdafiə, qayğı planı hazırlanmışdır	

Qiymətləndirmə rubrikası 10

Reportajın qiymətləndirmə rubrikası	
Bizim həyətin əhvalatları	
<u>Tapsırığın şərti</u>	
Şagirdlər bildirirlər ki, onların həyatında önəmli olan nədir (ağaclar, quşlar, heyvanlar, tikililər, skver və s.) və onlara necə qayğı göstərilər, necə əylənilər və s.	
Meyar	Şərh
Reportaj aktual məsələləri təqdim edir	
Problem və onun həlli planı təqdim edilir	
Həyətin həyatında öz rolunu görür	
Fotosəkillər (özünün çəkdiyi də ola bilər) və ya şəkillərdən istifadə edilmişdir	
Reportaj şən və işgüzdür	